

AMMATILLISTEN PERHEKOTIEN TARVE LASTENSUOJELUN
LYHYTAIKAISIIN SJOITUKSIIN
“PROFESSIONAL FAMILY HOMES NEED FOR CHILD PROTECTION IN
SHORT-TERM INVESTMENTS”

Helena Tiikkala

Opinnäytetyö

18.3.2010

Sosiaalialan koulutusohjelma

Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Helena Tiikkala

Thesis

18.3.2010

Social studies

Oulu University of applied sciences

Tiikkala, Helena. Ammatillisten perhekotien tarve lastensuojelun lyhytaikaisiin sijoituksiin. Oulu, 2010. Oulun seudun ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. 56 sivua ja 4 liitettä.

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää asiantuntijoiden näkemysten kautta ammatillisten perhekotien tarvetta lyhytaikaisiin lastensuojelusijoituksiin Oulun seudulla sekä selvittää asiantuntijoiden näkemyksiä tarvittavien perhekotien luonteesta ja tilanteista, joissa perhekoteja tarvitaan. Lisäksi selvitin heidän näkemyksiään ammatillisten perhekotien edellytyksistä ja tarvittavista oheispalveluista. Tein selvityksen siitä onko uuden lyhytkestoista hoitoa tarjoavan ammatillisen perhekodin perustamiselle edellytyksiä.

Tutkimustehtävät:

- Selvittää ja kuvailla ammatillisten perhekotipalvelujen tarvetta ja luonnetta lyhytkestoisiin lastensuojelusijoituksiin Oulussa ja ympäristökunnissa.
- Selvittää ja kuvailla tilanteita, joissa on tarvetta lyhytkestoisiin ammatillisiin perhekotisijoituksiin Oulussa ja ympäristökunnissa.
- Selvittää ja kuvailla edellytyksiä ja oheispalveluja, joita ammatilliset perhekodit Oulussa ja ympäristökunnissa tarvitsevat hoitaessaan lyhytaikaisia lastensuojelusijoituksia ammatillisiin perhekoteihin.

Tutkimusaiheena lyhytaikaiset sijoitukset ammatillisiin perhekoteihin on ajankohtainen. Vuonna 2008 uudistuneen lastensuojelulain hengen mukaisia ovat juuri lyhytaikaiset lastensuojelun sijoitukset.

Selvityksessä olen käyttänyt kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja aineiston olen koonnut teemahaastattelulla. Valitsin haastateltaviksi kuusi lastensuojelun asiantuntijaa ja analysoin aineiston teemoittain. Selvityksessä tuli esille lastensuojelutyön nykyinen vahva suuntautuminen perhehoitoon ja ammatillisiin perhekoteihin; laitosmaisia sijoituksia pyritään välttämään. Uusille ammatillista perhekotihoitoa tarjoaville yksiköille on tarvetta.

Perhekotisijoituksiin lapset joutuvat tavallisimmin vanhempien päihde- ja / tai mielenterveysongelmien vuoksi. Lisäksi vanhemmilla on lasten kasvatuksessa, kuten rajojen asettamisessa vaikeuksia. Hyvät edellytykset uuden ammatillisen perhekodin toiminnalle ovat profiloitumisessa, perhearvioinneille ja – kuntoutukselle on tarve. Eriytyneet palvelut päihde- ja mielenterveysasiakkaille ja perhetyön tekeminen tulivat esille kehittämistoiveissa.

Tutkimuksesta saatua tietoa voivat hyödyntää sosiaalialan ammattilaiset ja -opiskelijat jotka suunnittelevat ammatillisen perhekodin perustamista.

Avainsanat: lastensuojelu, lastensuojelulaki, ammatillinen perhekoti ja perhehoito.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
1. JOHDANTO	5
2. LASTENSUOJELULAKI OHJAA PERHEKOTITYÖTÄ	7
3. LAPSEN SIJAISHUOLLON JÄRJESTÄMINEN	8
3.1 AMMATILLISET PERHEKODIT	10
3.2 SIJOITUS AVOHUOLLON TUKITOIMENA TAI HUOSTAANOTTO	11
4. LASTENSUOJELUTARPEEN SELVITYS	16
4.1 SOSIAALIPÄIVYSTYKSEN TOIMINTA	17
4.2 ENSI- JA TURVAKOTITOIMINTA	18
4.3 LASTEN ERILAISET KASVUOLosuhteet	19
4.3.1 VÄKIVALLALLE ALTISTUMINEN	19
4.3.2 PÄIHDERIIPPUUUS JA MIELENTERVEYDEN JÄRKKYMINEN.....	20
5. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	22
5.2 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	24
5.3 TUTKIMUKSEN KOHDERYHMÄ JA AINEISTONKERUU	26
5.4 AINEISTON ANALYYSI.....	27
5.5 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	28
6. TUTKIMUSTULOKSET	31
6.1 TARVE LYHYTKESTOISEEN HOITON AMMATILLISISSA PERHEKODEISSA	33
6.2 AMMATILLISTEN PERHEKOTIEN PROFILOITUMINEN	36
6.3 OHEISPALVELUJEN TARVE AMMATILLISEEN PERHEKOTIIN.....	37
7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	40
7.1 AMMATILLISEN PERHEKODIN PROFILOITUMINEN.....	41
7.2 AMMATILLINEN PERHEKOTI JA YRITTÄJYYS.....	43
8. POHDINTA	46
8.1 AMMATILLINEN PERHEKOTI VAIHTOEHTONA.....	46
8.2 TUTKIMUSMENETELMIEN SOPIVUUS.....	47
8.3 KEHITTÄMISHAASTEET JA UUDET TUTKIMUSHAASTEET.....	48

LÄHTEET	51
LIITTEET	56

1. JOHDANTO

Kiinnostuin opinnäytetyön aiheesta; Ammatillisten perhekotien tarve lastensuojelun lyhytaikaisiin sijoituksiin, koska perhehoidolla on pitkä historia ja sitä säätelevä lastensuojelulaki uudistui vuonna 2008. Ympäri vuorokautisen sosiaalipäivystyksen järjestämisestä tuli kunnille lakisääteinen tehtävä vuonna 2007. Ammatillinen perhehoito on huomattavasti lisääntynyt viime vuosina. Vuonna 2005 oli 15 160 suomalaista lasta ja nuorta sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Sijoitettujen lasten määrät ovat kasvaneet 1990-luvulta lähtien. Viime vuosina kasvu on ollut 2–5 prosentin vuosivauhtia (Tilastokeskus 2007, 384).

Stakesin Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollisen vuosikirjan (2007, 67) mukaan, vuonna 2006 on perhehoitoon koko maassa ollut sijoitettuna 5 506 lasta, joista esimerkiksi Uudenmaan osuus oli 1 603 lasta ja vastaavasti Pohjois-Pohjanmaan osuus oli 396 lasta.

Oulun kaupungissa huostaanottoja tehdään noin 60–80 vuosittain. Perhettä tuetaan erilaisilla tukitoimilla, jotka sovitaan yhdessä. Myös tilapäiset laitossijoitukset ovat tarvittaessa käytettävissä. Jos tukitoimet eivät riitä, keinoina ovat huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen (Perheväkivaltaraportti 2002, 20).

Tilastot kertovat, että sijoitettavien lasten ja nuorten määrä vuosittain on suuri. Löytyykö kaikille tarvitsijoille sijoituspaikka? Jos löytyy, niin pystytäänkö nykyisillä resursseilla takaamaan sijaishuoltopaikkoja, joissa hoidon ja huolenpidon lisäksi myös yksilölliset tarpeet otetaan huomioon. Ammatillisten perhekotien kodinomaisuus laitospaikkojen sijasta voi olla parempi vaihtoehto.

Ensi- ja turvakodilla on perhepaikkoja kahdeksan ja niiden määrä on riittämätön. Ajoittain asiakkaita on paljon ja yhden toimintavuoden aikana asiakkaita on jouduttu 18 eri kertaa ottamaan ylipaikoille. Ensi- ja turvakodin käyttöaste on yli 100 prosenttia (Perheväkivaltaraportti 2007, 18).

Oulun lastensuojelun viranomaiset tiedottavat usein median välityksellä että perhekotien määrää Oulun seudulla tulisi lisätä. Ensi- ja turvakodin yli 100 prosentin käyttöaste kertoo että lastensuojelun sijoituspaikkoja tulisi lisätä Oulun seudulla. Tilanne viittaisi uusien ammatillisten perhekotien tarpeellisuuteen. Oulun kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan toimintakertomukseen on kirjattu tavoitteeksi että perhekotien määrää tulisi lisätä (Oulun kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan toimintakertomus vuodelle 2007, 2009). Perhehoidon osuutta on myös saatu Oulussa lisättyä. Tämä on ollut yksi lastensuojelutyön tavoitteista.

Selvitykseni tarkoitus oli kartoittaa lyhytaikaisten lastensuojelusijoitusten tarvetta ammatillisiin perhekoteihin ja tutkia millaisia palveluita sijoittavat viranomaiset odottavat perhekodeilta. Tarkastelemalla Oulun seudun väestöpohjaa ja lastensuojelun palveluita selvitin tässä opinnäytetyössä, onko uuden ammatillisen perhekodin perustamiselle tarvetta. Selvitin myös sitä, onko erityisesti tarve lyhytkestoisille lastensuojelusijoituksille perhekotiin, joka olisi pieni ja kodinomainen. Onko Oulun seudulla tilaa yritystoiminnalle ammatillisen perhekodin muodossa? Tein tarvekartoituksen yritystoiminnan palvelukonseptin täsmentämiseksi.

2. LASTENSUOJELULAKI OHJAA PERHEKOTITYÖTÄ

Lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen edellytykset on pyritty turvaamaan lain nojalla. Lastensuojelulaki (2007/417) on uudistunut ja tullut voimaan 1.1.2008. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys sekä hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti (Räty 2007, 17).

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa myönteiset ja läheiset ihmissuhteet. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden sopiva valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä eikä lasta saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti tai kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää (LsL 1 §, 2007/417).

Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle tai ryhtyä muihin toimiin lapsen hoidon ja huollon järjestämiseksi (LsL 2 §, 2007/417). Vanhempien tai muiden huoltajien tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, kuten lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (LsL 1–5 §, 1983/361) säädetään. Lapsen vanhemmillä ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista (Räty 2007, 17 –18).

Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua tuottavat myös kunnan muut palvelut, kuten äitiys- ja lastenneuvola sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana (LsL 3 §, 2007/417). Lastensuojelulaki määrittelee myös erilaiset lastensuojelun muodot. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, mihin luetaan lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto (Räty 2007, 19–20).

3. LAPSEN SIJAISHUOLLON JÄRJESTÄMINEN

Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää lastensuojelulain mukaan perhehoitona, laitoshuoltona tai tarpeiden edellyttämällä tavalla (Räty 2007, 293). Sijaishuollon toteuttamistavat vaihtelevat yrittäjätoiminnasta kunnan omaan palvelutuotantoon (Puonti 2005, 209). Perhehoidon antaminen perustuu toimeksiantosopimussuhteeseen, työsuhteeseen tai perhehoitoa voidaan tarjota yrityksenä tai yhdistyksenä (Ahto & Mikkola 1999, 12).

Perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen oman kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Hoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Perhehoitoa annetaan lapselle, jonka hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei voida tarkoituksenmukaisesti järjestää hänen omassa kodissaan tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita hyväksi käyttäen ja jonka ei katsota olevan laitoshuollon tarpeessa (ShL 25–26 §, 1992/311).

Perhekodilla tarkoitetaan lääninhallituksen luvan saanutta tai perhehoitajalaissa tarkoitettua kunnan tai kuntayhtymän hyväksymää yksityiskotia, jossa annetaan perhehoitoa. Perhekodin tulee terveydellisiltä ja muilta oloiltaan olla siellä

annettavalle hoidolle sopiva. Perhehoitaja on puolestaan henkilö, joka hoidon järjestämisestä vastaavan kunnan kanssa tekemänsä toimeksiantosopimuksen perusteella antaa kodissaan sosiaalihuoltolaissa tarkoitettua perhehoitoa. Perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa (ShL 25 §, 1982/710). Sijaishuoltopaikan toimintaa valvovat sijoituskunta ja lääninhallitus. Valvontaa toteuttaessaan niiden tulee toimia yhteistyössä sijoittajakunnan kanssa (LsL 79 §, 2007/417; Rätty 2007, 412).

Omat vanhemmat eivät aina pysty huolehtimaan, että lapsi saisi turvallisen ympäristön kasvaa ja kehittyä. Lastensuojelutyön tehtävänä onkin ensisijaisesti vanhempien tukeminen niin, että lapsi voisi jatkaa asumistaan ja elämistään omien vanhempiensa luona. Mikäli tarjottu tukikaan ei riitä turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä, lapsi voidaan ottaa huostaan ja sijoittaa kodin ulkopuolelle joko perhe- tai laitoshoitoon. Sijoitus voidaan tehdä myös ilman huostaanottoa avohuollon tukitoimena. Osa lapsista tarvitsee pitkäaikaista ja osa lyhytaikaista hoitoa oman kotinsa ulkopuolella (Perhehoitoliitto, 2009). Perhehoitoon sovelletaan, mitä sosiaalihuolto- ja perhehoitajalaissa säädetään (LsL 56 §, 2007/417; Rätty 2007, 314).

Perhekodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää lasta, hoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa vaativat henkilöt mukaan luettuina, jollei kyse ole hoidon antamisesta sisaruksille tai saman perheen jäsenille. Perhekodissa voidaan hoitaa samanaikaisesti enintään seitsemää lasta, jos perhekodissa annettavasta hoidosta, kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta vastaa vähintään kaksi hoitopaikassa asuvaa henkilöä. Tällöin ainakin toisella hoitopaikassa asuvista hoito- ja kasvatustehtäviin osallistuvista henkilöistä on oltava tehtävään soveltuva perhehoitajalain mukainen koulutus ja riittävä kokemus hoito- tai kasvatustehtävistä (PhL 1 §, 26 a §:n 2 mom. 1982/710).

3.1 Ammatilliset perhekodit

Ammatillisella perhekodilla tarkoitetaan yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain mukaisen luvan saanutta perhekotia, jossa lasten kanssa yhteisessä kodissa asuu vähintään kaksi hoidosta ja kasvatuksesta vastaavaa henkilöä. Ammatilliset perhekodit ovat luonteeltaan sijaishuollon ja laitoksen väliin sijoittuva sijaishuoltomuoto. Toisen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan perhekodissa asuvan henkilön tulee olla yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain 4 §:ssä tarkoitettu vastuhenkilö (liite 1). Ammatillisessa perhekodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa enintään seitsemää lasta. Lukumäärään sisältyy perhekodissa asuvien hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa samassa taloudessa asuvat muut alle kouluikäiset lapset ja perhekodissa mahdollisesti hoidettavat muut henkilöt. Kahta hoidettavaa lasta kohden tulee työskennellä vähintään yksi hoito- ja huolenpitovastuussa oleva henkilö (Oulun lääninhallitus, 2009).

Perhekotivanhemmilla tulee olla ammattitaitoa sekä vaatimaan, itsenäiseen lastensuojelulain mukaiseen hoito- ja kasvatustyöhön että yrittäjyyteen. Koska toiminnassa tarvitaan usein myös ulkopuolista henkilöstöä, on tunnettava myös työlainsäädäntöä sekä hallittava esimies- ja yhteistyötaitoja. Perhekodin toiminnasta ja kasvatuksesta vastaavalla vanhemmalla eli vastuuhenkilöllä tulee olla vähintään sama kelpoisuus kuin kunnallisen lasten- tai nuorisokodin johtajalla ja kasvatushenkilöstöllä eli sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (10 §:n 4 mom. 2005/272) mukainen kelpoisuus. Vastuuhenkilön tulee olla nimettynä ja hänen kelpoisuutensa täytyttävä lupaa haettaessa (Oulun lääninhallitus, 2009).

Vastuuhenkilönä toimivan perhekotivanhemman työhön ei ole yhtä oikeaa tutkintoa. Soveltuvia koulutuksia ovat mm. sosiaalkasvattajan, sosiaaliohjaajan, sosionomi ym. (AMK) tutkinnot. Muu soveltuva opistotason tai ammattikorkeakoulun tutkinto, jos siihen sisältyy tai sen lisäksi on hankittu sosiaalilainsäädäntöön, erityisesti lastensuojelutyöhön ja sosiaalihuoltoon liittyvää koulutusta (n. 30 op) voidaan harkinnan mukaan hyväksyä. Toisella

perhekotivanhemmalla tulee olla vähintään perhehoitajalain 1 ja 2 §:n mukainen kelpoisuus. Mikäli perhekodissa hoidetaan samanaikaisesti useampaa kuin neljää lasta, kolmannella hoito- ja kasvatustavastuussa olevalla henkilöllä tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty kelpoisuus (Länsi-Suomen lääninhallitus, 2009).

Kunnat ostavat perhekodeista ja ammatillisista perhekodeista sijaishoitopaikkoja lastensuojelulain perusteella sijoitusta tarvitsevalle lapselle. Yksityisenä palveluntuottajana ammatillinen perhekoti on sijaishuollon kentällä perhehoidon ja laitoshuollon väliin sijoittuva hoitomuoto. Ammatillinen perhekoti on yritysmuodossa toimiva lasten sijaishuollon palveluyritysmuoto. Laki yksityisten sosiaalipalveluiden valvonnasta luokittelee ammatillisen perhekodin toimialaltaan yksityisiin sosiaalipalveluihin kuuluvaksi. Lain mukaan palveluiden tarjoaja luetaan yksityisten sosiaalipalveluiden tuottajaksi kun se tuottaa korvausta vastaan liike- tai ammattitoimintaa harjoittamalla lasten ja nuorten huollon palveluja tai muita vastaavia sosiaalihuollon palveluja. Ammatillisia yritysmuodossa toimivia perhekoteja on maassamme rekisteröityneenä Ammatillisten perhekotien liiton jäsenenä yli 100 (Ammatillisten perhekotien liitto, 2009).

3.2 Sijoitus avohuollon tukitoimena tai huostaanotto

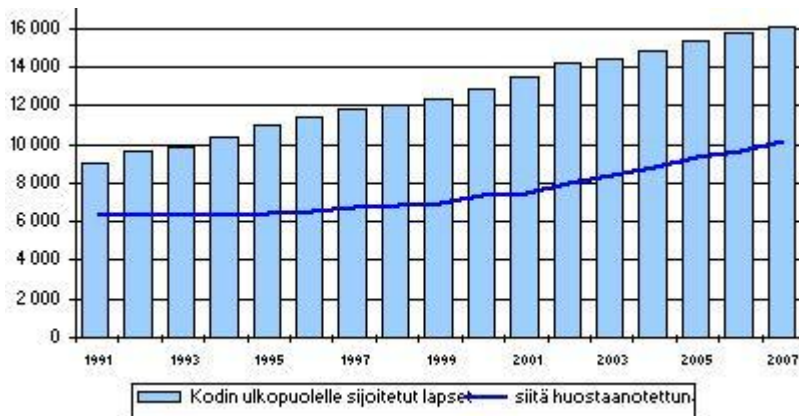
Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien tai muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustavastuuta (LsL 36 §, 2007/417; Rätty 2007, 205).

Avohuollon tukitoimena tapahtuva laitos- tai perhehoito on lapsen kotikasvatusta ja muuta huoltoa tukevaa ja täydentävää hoitoa. Sijoituksen aikana on mahdollista selvittää lapsen tarpeet, vanhempien voimavarat ja tukitoimien tarve yhteistyössä vanhempien kanssa. Avohuollon tukitoimien tavoitteena on lapsen paluu omaan kotiinsa ja lapsen hoidon jatkuminen siellä (Ahto & Mikkola 1999, 10).

Merkille pantavaa on, että kunnat ovat viime vuosina vähentäneet perheille kohdennettuja avohuollon tukitoimia. Avohuollon asiakkaana olevien lasten määrä on vuodesta 1993 lähtien lisääntynyt kahdella, kolmella tuhannella. Perheiden tuen tarve ei ole poistunut, vaan päinvastoin lisääntynyt. Yksityisten lastensuojeluyksiköiden määrä onkin enemmän kuin kaksinkertaistunut vuosien 1988–1995 välisenä aikana. Viimeisten neljän vuoden aikana Suomeen on perustettu toista sataa yksityistä lasten- ja nuorten hoitokotia. Esimerkiksi Oulun lääniin on perustettu vuonna 2000 yksitoista uutta yritystä lastensuojelutyöhön (Puonti ym. 2005, 209).

Avohuollon asiakasmäärä on kymmenessä vuodessa yli kaksinkertaistunut. Avohuollon asiakkaiden ja omasta kodistaan sijoitettujen lasten yhteismäärä oli vuoden 2002 lopussa jo lähes 69 000, kun vuonna 1992 lapsia oli vajaat 33 000. Vuonna 2002 avohuollon palveluita käyttävien lasten määrä kasvoi koko maassa 9,8 prosenttia. Kaupunkimaisissa kunnissa kasvua oli 7,7 prosenttia, taajaan asutuissa kunnissa 20,5 prosenttia ja maaseutumaisissa kunnissa kasvua oli 10,4 prosenttia (Rousu & Holma 2003, 15). Vuoden 2000 jälkeen kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on lisääntynyt nopeasti vuoteen 2007 saakka, kuten myös alla oleva taulukko kertoo.

Kuvio 1.

Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 1991–2007 (Stakes, 2009).

Kuviosta voi todeta että sijoitettujen lasten ja nuorten määrä kasvaa vuosittain. Huostaanottojen määrä on lähtenyt 2000-luvulle tultaessa huimaan nousuun oheisen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilaston perusteella. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 1991 alkaen vuoteen 2007 saakka. Kuvion perusteella voi olettaa myös lastensuojelun sijoituspaikkojen tarpeen kaksinkertaistuneen kyseisenä aikana, vuodesta 1991 vuoteen 2007.

Vuonna 2007 oli kodin ulkopuolelle sijoitettuna 16 059 lasta ja nuorta. Edellisestä vuodesta sijoitettujen määrä kasvoi 285:lla lapsella ja nuorella. Sijoitettujen kokonaismäärä on kasvanut viime vuosina 2–5 prosenttia vuosivauhtia. Vuonna 2007 kasvua oli 1,8 %. Alle 18-vuotiaista lapsista oli 1,2 % sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Kaupungeissa vastaava osuus oli 1,5 %, taajamissa 0,8 % ja maaseudulla 0,7 %. Lastensuojelun avohuollon asiakkaita oli kaikkiaan 62 485 lasta ja nuorta vuonna 2007. Näistä uusien asiakkaiden osuus oli 31 %. Kokonaislukumäärä nousi 5,8 % edellisestä vuodesta 2006 (Stakes, 2009).

Lastensuojelun sijoitusten määrää on tutkittu Kuusikko-työryhmässä johon kuuluvat kuusi kaupunkia: Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu. Työryhmä tekee vertailuja sosiaalityössä Kuusikkoon kuuluvissa kunnissa. Kuusikko-työryhmän julkaisusarjassa on tilastoitu lastensuojelun avohuollon kohteena olevat lapset ja nuoret vuonna 2003 (Kuusikkokunnat, 2009). Alla

olevassa taulukossa on kuvattu lastensuojelun avohuollon asiakkuudet vuonna 2003 Kuusikkokunnissa.

Taulukko 1. Lastensuojelun avohuollon asiakashenkilöt Kuusikkokunnissa vuonna 2003 (Kuusikkokunnat, 2009).

Helsinki	Espoo	Vantaa	Turku	Tampere	Oulu
6 848	2 540	2 756	2 419	2 004	1 521

Yllä olevan taulukon 1. tilastossa Oulun avohuollon asiakkuuksien lukumäärä on Kuusikko-kuntien pienin, Oulu on myös väkiluvultaan pienin vertailun kuudesta kaupungista. Kaupunkien sosiaalityön resursseissa on varmasti myös eroja.

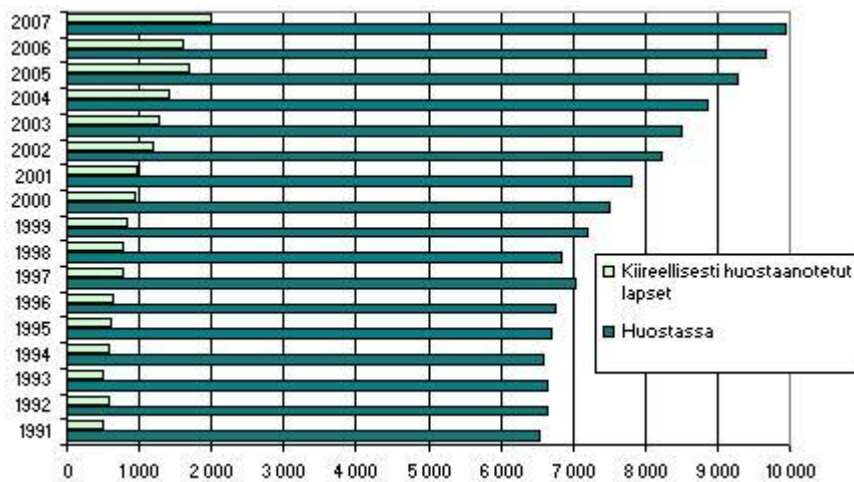
Suomen suurissa kunnissa on jo useita vuosia pyritty suuntaamaan lastensuojelun palvelurakennetta ehkäiseviin ja avohuollon palveluihin. Kehityssuunta avohuoltopainotteiseen lastensuojelutyöhön on hidasta, koska samaan aikaan ovat kasvaneet myös lasten sijoitustarpeet. Siksi voimavaroja ei voi siirtää sijaishuollosta avohuoltoon, vaan on pitänyt lisätä avohuollon palveluja ja sijoituspalveluja (Kuusikkokunnat, 2009). Yhtenä selityksenä laitospainotteisiin sijoitusratkaisuihin saattavat olla riittämättömät avohuollon tukipalvelut ja sosiaalityöntekijöiden liiallinen asiakasmäärä (Rousu & Holma 2003, 18–19).

Sijaishuollossa suositaan lapsen sijoittamista perheeseen, joka on koulutettu tehtävänsä esimerkiksi Pride - valmennuksella. Pelkkä vanhemmuus ei riitä, vaan sijaisvanhempien tulee olla tietoisia lapsen taustasta ja erityisistä tarpeista sekä kyettävä yhteistyöhön lapsen syntymäperheen kanssa. Jatkuvuuden ja pysyvyyden takaaminen ovat tärkeitä lapsen kehitykselle. Lapsen tulee saada tuntee juurensa ja tavata syntymävanhempiaan niin usein kuin mahdollista jos se on lapsen edun mukaista. Parhaassa tapauksessa lapsi saa syntymäperheensä tueksi ”bonus-perheen”, joka auttaa häntä selviytymään vaikeista kokemuksista luomalla turvallisuutta, hoivaamalla ja antamalla mallin siitä, että on olemassa toisenlaistakin perhe-elämää (Holmberg 2003, 21–22).

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolot uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Lisäksi edellä mainitut toimet tulevat kysymykseen jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevat asiat valmisteleen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. Sijaishuollon on oltava aina lapsen edun mukaista (LsL 40 §, 2007/417; Rätty 2007, 227).

Kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaan oton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Joissain tapauksissa voi kyseeseen tulla jopa lapsen vanhempien tai muiden läheisten henkilöiden välisen yhteydenpidon rajoittaminen. Sijoituspaikan valinnassa tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon myös lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta (LsL 45 §, 2007/417).

Kuvio 2.

* Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisiin huostaanottoihin että huostassa olleisiin.

Kiireellisesti huostaanotetut ja huostassa olleet lapset vuosien 1991–2007 aikana (Stakes, 2009).

Stakesin noususuhdanteisen tilaston perusteella voidaan olettaa että myös lasten sijaishuoltopaikkojen määrän tulisi kasvaa vuosi vuodelta. Kiireellisten huostaanottojen lisääntyessä 2000-luvulla nopeasti tilapäisten ja lyhytaikaisten perhehoitosijoitusten määrä kasvaa ja samaan aikaan pitäisi perhekotien lukumäärän myös kasvaa.

4. LASTENSUOJELUTARPEEN SELVITYS

Lastensuojeluasiakkuus alkaa kun ilmoitus lastensuojelun tarpeesta tulee viranomaisille. Ammattihenkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä (LsL 25 §, 2007/417).

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on tehtävä selvitys lapsen tilanteesta. Selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvitys tehdään kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa. Selvityksen tekemiseksi sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa olla yhteydessä lapselle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin siten kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 16 ja 17 §:ssä säädetään (LsL 27 §, 2007/417).

Päihteet, perheväkivalta ja erilaiset perheristiriidat, vanhempien psyykkiset vaikeudet ja kasautuva huono-osaisuus ovat asioita, jotka on yhdistetty lastensuojeluun ja sen tarvetta aiheuttaviin tekijöihin. Lisäksi taloudellisen laman vuoksi lastensuojelun asiakkaiksi hakeutui 1990-luvulla lisää perheitä selviytymisvaikeuksien vuoksi (Rousu & Holma 2003, 11–12).

4.1 Sosiaalipäivystyksen toiminta

Sosiaalitoimistoiden ollessa suljettuina lastensuojeluilmoitukset ohjautuvat sosiaalipäivystykseen. Ympäri vuorokautisen sosiaalipäivystyksen järjestämisestä tuli kunnille lakisääteinen tehtävä vuonna 2007.

Sosiaalipäivystys alkoi Oulussa 1990-luvulla hätäkeskuskokeilun muodossa ja työmuoto on jäänyt vakiintuneeksi toiminnaksi. Nykyisin Oulun kaupungin poliisilaitoksella on kaksi sosiaalityöntekijää arki-iltaisin päivystämässä (Oulun lääninhallitus, 2009). Yhteydenotot vaikeissa tilanteissa Oulun sosiaalipäivystykseen eivät satu niinkään arkipäivystyksessä vaan viikonloppuina. Arkipäivystykseen tulevat yhteydenotot yleensä sivullisilta, jotka ovat huolissaan perheen tilanteesta. Sosiaalipäivystys välittää viestin sosiaaliasemalle, jossa sosiaalityöntekijät hoitavat asian. Perheväkivaltailmoituksia sosiaalipäivystykseen tulee virka-aikana noin kolme

tapausta viikossa, viikonloppujen päivystysaikoina 0-10 tapausta yhtenä viikonloppuna (Perheväkivaltaraportti 2002, 18).

Sosiaalipäivystyksestä on tullut vakiintunut lastensuojelutyömuoto lisääntyneiden päivystysluonteisten lastensuojeluinterventioiden vuoksi. Lastensuojelun sijoitukset ovat lisääntyneet nopeasti 2000-luvun aikana joten myös sijoitusyksiköitä, kuten ammatillisia perhekoteja tulisi olla enemmän, vastaamaan lisääntyntä lastensuojelun sijoitustarvetta Oulun seudulla.

4.2 Ensi- ja turvakotitoiminta

Ensi- ja turvakotiin hakeutuminen on kuntalaisille "kaikille avointa" toimintaa. Koko perheen sijoitus voi liittyä myös perheen aikuisille annettavaan hoitoon esimerkiksi silloin, kun lapsen vanhempaa hoidetaan hänen päihdeongelmansa johdosta päihdehuollon yksikössä. Lapselle voidaan järjestää tilanteen niin vaatiessa koko perheen sijoitus yhdessä hänen vanhempansa kanssa kuntouttavana perhehoitona tai laitossijoituksena, tätä hoitoa ja huoltoa voidaan järjestää myös siten, että lapsi sijoitetaan toisen vanhempansa kanssa. Tyypillisesti tällainen tilanne on esillä, kun kyse on turvakotisijoituksesta (Räty 2007, 209).

Oulussa ensi- ja turvakodilla on perhepaikkoja kahdeksan ja niiden määrä on riittämätön. Ajoittain asiakkaita on paljon ja yhden toimintavuoden aikana asiakkaita on jouduttu 18 eri kertaa ottamaan ylipaikoille. Ensi- ja turvakodin käyttöaste on yli 100 prosenttia (Perheväkivaltaraportti 2007, 18). Sosiaalipäivystys voisi ohjata lastensuojelun tarpeessa olevia lapsia ja perheitä nykyistä enemmän ammatillisiin perhekoteihin, koska Oulun ensi- ja turvakodin asiakaspaikkojen määrä on riittämätön ja asiakkaita on ylipaikoilla.

4.3 Lasten erilaiset kasvuolosuhteet

Suomalainen yhteiskunta eriarvoistuu ja se näkyy lasten erilaisissa kasvuolosuhteissa. Perheiden taloudelliset ja henkiset resurssit vaihtelevat suuresti, arviolta jopa neljännes suomalaisista lapsista ja nuorista kärsii mielenterveyden oireilusta. Noin kahdeksalla prosentilla nämä ongelmat ovat vakavia. Lastenpsykiatrasta sairaalahoitoa saa noin tuhat alle 14-vuotiasta lasta vuosittain (Friis 2004, 12).

Lapsiperheiden erilaiset elämäntilanteet joko tukevat tai uhkaavat lapsen kasvua ja kehitystä. Väkivalta, päihteet ja mielenterveyden horjuminen voivat olla lastensuojelun sijoitusten taustalla. Omassa perheessä väkivallalle altistumisen tiedetään olevan vakava riski lapsen kehitykselle (Säävälä 2006, 71).

4.3.1 Väkivallalle altistuminen

Perheväkivalta aiheuttaa aina tilanteen, jossa lapsen fyysinen tai psyykinen turvallisuus on vaarassa. Perheväkivallan keskellä elävä lapsi tulee aina määrittellä lastensuojelun tarpeessa olevaksi lapseksi. Oulussa lastensuojelun asiakkuudessa on vuosittain noin 1600 lasta ja nuorta (6,2 % alle 18-vuotiaista). Kiireellisiä huostaanottoja tehdään noin 60–80 vuosittain. Valtaosassa tapauksista on kyseessä lapsiin kohdistuva väkivalta, turvattomuus tai hoidon laiminlyönti (Perheväkivaltaraportti 2002, 20).

Tutkimuksessa riskioloissa elävä perhe lastenneuvolan terveydenhoitajan asiakkaana, terveydenhoitajien vastauksista löytyi yhteensä 84 mainintaa perheiden riskioloista kun kyselyyn oli vastannut 20 Oulun kaupungin terveydenhoitajaa. Ehdottomasti yleisimpinä terveydenhoitajien asiakasperheiden riskioloina pidettiin vanhempien alkoholin ja päihteiden käyttöä (Yrjänäinen 2002, 45).

Useimpien terveydenhoitajien mielestä riskioloissa elävien perheiden määrä on lisääntynyt viime vuosina. Yhtenä syynä tähän pidettiin päihteiden käytön lisääntymistä. Päihteistä alkoholi mainittiin useimmin riskiolojen syyksi, mutta myös huumeperheet ovat tulleet asiakaskuntaan. Perheiden sisäiset ristiriidat ja avioerot ovat lisänneet yksinhuoltajien ja uusperheiden määrää. Perheet ovat yhä enemmän *”irtolaisia” – muuttavat tiheään, eroavat ja vaihtavat paria, lapsia syntyy useamman miehen kanssa*. Riskioloissa elävien perheiden tilanne on myös siten muuttunut, että tukipalveluja perheille on entistä vaikeampi saada ajoissa, josta seuraa että *”ongelmat kasautuvat ja avun tultua toipuminen on hidasta*” Kotiavun lähes täydellinen poisottaminen näkyy etenkin suurperheiden äitien lisääntyneenä uupumisena (Yrjänäinen 2002, 46 - 47).

Väkivaltaa on myös hoidon ja huolenpidon laiminlyönti, joka voi lähisuhteissa kohdistua lapseen tai muihin läheisistään huolenpidollisesti riippuvaisiin ihmisiin. Parisuhdeväkivallassa myös lapsia käytetään usein väkivallan välineenä. Väkivallan tekijä voi pyrkiä pitämään kumppanin suhteessa, saamalla toisen tuntemaan itsensä riittämättömäksi vanhemmaksi ja pelottelemalla huoltajuuden menetyksellä erotilanteessa. On olemassa runsaasti näyttöä siitä, että jo väkivallan näkeminen ja kuuleminen on haitallista lapsen kehitykselle. Pahoinpitelyjä todistaneilla lapsilla on todettu monenlaisia fyysisiä ja psyykkisiä oireita, jotka ovat seurausta väkivaltaisessa ympäristössä kasvamisesta. Väkivallan keskellä kasvavan lapsen huomioiminen on aina tärkeää, myös silloin, kun hän on ollut vain silminnäkijänä, ei kohteena (Kaitue 2007, 16, 24).

4.3.2 Päihderiippuvuus ja mielenterveyden järkkäminen

Päihteitä lastensuojeluperheissä voivat käyttää vanhemmat tai lapset. Lasten päihteiden käytöstä on lastensuojelulaissa säädetty oma lainkohtansa. Alkavaan päihderiippuvuuteen ja rikoskierteen katkaisuun yksi vaihtoehto on sijaishuolto: lapselle voidaan sijaishuollon aikana, jos hänen erittäin tärkeä yksityinen etunsa sitä välttämättä vaatii, järjestää erityistä huolenpitoa vakavan päihde- tai

rikoskierteen katkaisemiseksi tai kun lapsen oma käyttäytyminen muutoin vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään (Räty 2007, 382).

Yli puolet terveydenhoitajista piti työttömyyttä perheelle riskiä aiheuttavana olosuhteena. Mielenterveysongelmat toisella tai molemmilla vanhemmilla olivat myös usein esillä terveydenhoitajien vastauksissa. Äidin masennus ja vanhempien uupuminen oli vastauksissa useammin esillä kuin esimerkiksi avioerot, yksinhuoltajuus ja uusperhetilanteet. Huono taloudellinen tilanne ja perheväkivalta olivat esillä myös muutamissa vastauksissa (Yrjänäinen 2002, 45–46).

Päihdeperheissä lapsi elää jatkuvassa traumaattisessa kriisissä. Kyse ei ole vain yksittäisestä tapahtumasta, vaan tilanteesta, joka jatkuu ja kehämäisesti toistaa tapahtumien sarjaa. Lapsi tuntee kehän ja pelkää jo etukäteen tulevia päiviä. Merkille pantavaa on, että lapsi kokee stressiä niinäkin päivinä, kun perheessä on näennäisesti rauhallista (Holmberg 2003, 22–23). Päihdeperheiden vaikeudet eivät helposti tule esille. Päihdeperheet ovat lyhytjännitteisiä ja alttiita romuttamaan sovitut sopimukset. Heidän ihmissuhdeverkostonsa on yleensä kapea ja rikkinäinen. Perheellä on tarve säilyttää oma salaisuutensa ja autonomia (Simula & Petrelius 2002, 35).

Vuonna 1993 tehty valtionosuusuudistus tuki kuntien mahdollisuuksia järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut haluamallaan tavalla, mutta kuntien saama valtion rahoitus kuitenkin väheni. Jonot pidentyivät lasten- ja nuortenpsykiatrisessa hoidossa ja samanaikaisesti säästösyistä supistettiin lapsille tärkeitä tuki- ja palvelumuotoja kuten esimerkiksi kouluterveydenhuoltoa. Myös perheneuvolapalveluja sekä äitiys- ja lastenneuvoloiden kotikäyntejä vähennettiin (Friis 2004, 11).

Yli puolet kaikista köyhyysrajan alittaneista kuului 1990-luvun lopulla lapsiperheisiin. On tarkasteltava sitä, miten se vaikuttaa kodin ilmapiiriin ja vanhempien jaksamiseen. Pahoinvointi-ilmiö koskee myös ylempiä sosiaaliluokkia, vaikka toisaalta toimeentulovaikeuksista kärsivät kamppailevat

kotitaloudet voivat psyykkisesti huonommin kuin hyvin toimeentulevat (Friis 2004, 11–12).

Kiistatta heikoimmin selviävät lapset, joiden vanhemmat laiminlyövät kasvatusvastuunsa. Taustalla on usein vakavia ihmissuhdepulmia, mielenterveyden järkkymistä tai päihdeongelmia. Syvää masennusta kärsivä vanhempi ei jaksakaan riittävästi huolehtia lastensa tarpeista; hän ei jaksakaan huolehtia omasta itsestäänkään (Tahkokallio 2003, 219).

Pääkaupunkiseudulla on tehty tutkimus lasten hyvinvoinnista kysymällä heiltä itseltään (N=365) perushoivaan ja omaan hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksessa todettiin, että ala-asteikäisistä lapsista 26 % saa kotonaan hyvän perushoivan ja he ilmaisivat voivansa hyvin. Sen sijaan 29 %:lla oli selviä puutteita perushoivassa ja omassa hyvinvointikokemuksessaan (Laurila 2003, 14).

5. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Selvitykseni tarkoitus oli kartoittaa lyhytaikaisten lastensuojelusijoitusten tarvetta ammatillisiin perhekoteihin ja tutkia millaisia palveluita sijoittavat viranomaiset odottavat perhekodeilta. Tarkastelemalla Oulun seudun väestöpohjaa ja lastensuojelun palveluita selvitin tässä opinnäytetyössä, onko uuden ammatillisen perhekodin perustamiselle tarvetta. Selvitin myös sitä, onko erityisesti tarve lyhytkestoisille lastensuojelusijoituksille perhekotiin, joka olisi pieni ja kodinomainen. Onko Oulun seudulla tilaa yritystoiminnalle ammatillisen perhekodin muodossa? Tein tarvekartoituksen yritystoiminnan palvelukonseptin täsmentämiseksi. Oulun seudulla tarkoitan tässä tutkimuksessa Oulun kaupunkia ja seuraavia ympäristökuntia: **Haukipudas, Ii, Kempele, Kiiminki, Liminka, Lumijoki, Muhos, Oulunsalo, Siikajoki, Tyrnävä ja Vihanti.**

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selkiinnyttää ammatillista perhekotihoitoa tarjoavan yrityksen konseptia. Tutkimuskohteena oli ammatillisten perhekotien tarve lyhytaikaisiin lastensuojelusijoituksiin Oulun seudulla. Sosiaalialan koulutusohjelmassa opiskelun aikana olen suorittanut yrityshautomo-opinnot ja laadin liiketoimintasuunnitelman yritykselle, joka tuottaisi lyhytaikaisen hoidon palveluita ammatillisessa perhekodissa. Tavoitteena oli saada tutkimustietoa siitä, onko Oulun seudulla tarvetta ja onko taloudellisesti kannattavaa perustaa uusi ammatillinen perhekoti lastensuojelun lyhytaikaisiin sijoituksiin.

Tutkimustehtävät:

- Selvittää ja kuvailla ammatillisten perhekotipalvelujen tarvetta ja luonnetta lyhytkestoisiin lastensuojelusijoituksiin Oulussa ja ympäristökunnissa.
- Selvittää ja kuvailla tilanteita, joissa on tarvetta lyhytkestoisiin ammatillisiin perhekotisijoituksiin Oulussa ja ympäristökunnissa.
- Selvittää ja kuvailla edellytyksiä ja oheispalveluja, joita ammatilliset perhekodit Oulussa ja ympäristökunnissa tarvitsevat hoitaessaan lyhytaikaisia lastensuojelusijoituksia ammatillisiin perhekoteihin?

Selvityksestä voivat hyötyä lastensuojelutyötä tekevät ja sosiaalialan opiskelijat. Selvitys perustuu lastensuojelutyön asiantuntijoiden kokemukseen ammatillisissa perhekodeissa tehdystä työstä ja nämä kokemukset ovat herättäneet heissä kehittämisajatuksia. Lastensuojelutyötä tehneiden ammattilaisten toiveiden ja tarpeiden tunnistaminen on tärkeää, jotta ammatillisten perhekotien palveluilla pystytään vastaamaan niihin. Lastensuojelun asiakasperheet jotka palveluja käyttävät hyötyvät nopeasta palveluiden saatavuudesta ja lyhytkestoisesta hoidosta, joita useimmiten tarvitaan lastensuojelun interventiotilanteissa.

5.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Selvityksen metodologiana ovat kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmät. Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pelkistetyimmillään aineistoa, joka on ilmiösultaan tekstiä (Eskola & Suoranta 1998, 15). Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu tutkimusmenetelmäksi erityisen hyvin silloin, kun tutkimuksen tavoitteena on ilmiön syvälinen ymmärtäminen. Lisäksi itse tutkimukselle on luonteenomaista hypoteesittomuus, ja tutkijan tarkoituksena on tuoda esille tutkittavien näkökulma. Edelleen laadullinen tutkimus yleensä kohdistuu otantaperusteiseen kohderyhmään, joka on joko teoreettiselta tai harkinnanvaraiselta pohjalta valittu (Eskola & Suoranta 1998, 13–19).

Tässä tutkimuksessa tutkimustehtävänä oli pyrkiä teemahaastattelun metodilla luomaan käsitys tämänhetkisestä lastensuojelun sijoitustarpeesta ammatillisiin perhekoteihin Oulun seudulla. Haastateltaviksi valitsin lastensuojelutyön asiantuntijoita Oulusta ja lähikunnista. Valinnan kriteerinä pidin pitkää työkokemusta lastensuojelutyössä ja virka-asemansa vuoksi haastateltavat olisivat asiantuntijoita vastaamaan kysymyksiin. Asiantuntijuuteen perustuva haastateltaviksi valittujen joukossa oli muutama lyhyen aikaa virassa toiminut, virka-asemissa haastateltavat olivat olleet vähintään kaksi vuotta ja enimmillään yli 20 vuotta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole olemassa sääntöjä aineiston koon määrittämiseksi. Aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta uutta informaatiota. Mainittua ilmiötä kutsutaan aineiston kylläntymiseksi eli saturaatioksi (Eskola & Suoranta 2003, 62). Tässä tutkimuksessa haastateltavien määrä oli pieni, kuusi henkilöä ja oletan, että useamman asiantuntijan haastattelu ei olisi tuonut tutkimukselle olennaista uutta tietoa. Aineiston kylläntymistä eli saturaatiota oli havaittavissa, koska aloin saada vastauksiksi samantyyllisiä vastauksia. Kylläntymisen ohella aineiston riittävyden kriteerinä on aineiston syvällisyys, silloin tutkija kokee saaneensa rikkaan aineiston. Haastatteluaineisto oli rikas, puhtaaksikirjoitettua haastatteluaineistoa tuli 29 sivua. Sain vastuksia laajasti kysymyksiini ja etenkin kehittämisehdotuksia tuli runsaasti.

Teemahaastattelun kysymykset tein lastensuojelutyön teoreettiseen viitekehykseen ja aikaisempiin tutkimuksiin nojautuen. Haastateltavina olivat lastensuojelutyön asiantuntijat ja sitä kautta heidän asiakasperheidensä palvelutarpeet. Tutkimusmenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, koska se oli mielestäni tarkoituksenmukainen tapa kerätä aineistoa tässä tutkimuksessa. Otaksuin, että teemahaastattelun avulla pääsin mahdollisimman lähelle tutkittavieni käsityksiä ja näkemyksiä lastensuojelutyöstä ja tarpeesta lyhytkestoisiin sijoituksiin ammatillisiin perhekoteihin.

Teemahaastattelussa haastateltavien näkökulma pääsee hyvin esille, koska haastattelijalla on mahdollisuus toistaa tutkittavalle kysymyksiä, oikaista mahdollisia kysymysten väärinymmärryksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskusteluja tutkittavan kanssa. Haastattelija voi itse valita kysymysten järjestyksen, jotta haastattelu etenisi mahdollisimman loogisesti ja ymmärrettävästi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74 – 75; Hirsjärvi ym. 2004, 41– 43).

Teemahaastattelu on yleisimmin käytetty tutkimushaastattelun muoto. Teemahaastattelussa tutkimustehtävistä poimitaan keskeiset aiheet tutkimushaastatteluun, joita olisi vastauksien saamiseksi tutkimustehtävään välttämätöntä käsitellä. Teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole väliä. Tavoite on että vastaaja voi antaa kuvauksensa kaikista teema-alueista (Vilkkä 2005, 101– 102).

Haastattelun eduksi on laskettava myös se, että kun haastatteluluvasta sovitaan henkilökohtaisesti, tiedonantajat harvoin luvan annettuaan kieltäytyvät haastattelusta tai kieltävät materiaalin haastattelunsa käytön tutkimusaineistona. Haastattelun etu on myös siinä, että haastatteluun voidaan valita henkilöt, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä tai tietoa aiheesta. Postikyselyssä vastaamattomuus saattaa nousta merkittäväksikin ja toisaalta postikyselyn vastaukset saattavat olla kovin niukkasanaisia. Laadullisessa tutkimuksessa vastaamattomuus ei ole ongelma, koska ei ole tarkoitus yleistää. Jos aineisto jää kyselyssä kovin niukaksi jos vaikka tiedonantajat eivät osaa ilmaista itseään kirjallisesti, muodostuu ongelmaksi se, kertooko tutkimus yleensä mitään

tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelun heikkoutena ovat aika ja raha, se on kallis ja aikaa vievä aineistonkeruumuoto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74).

5.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruu

Tutkimukseni kohderyhmänä olivat kuusi lastensuojelun asiantuntijaa joita haastattelin. Olen laatinut teemahaastattelurungon (liite 2) joka perustuu lastensuojelutyön teoreettiseen viitekehykseen, jota olen selvittänyt tässä tutkimustyössä lastensuojelutyön sijoitusten näkökulmasta. Tein tarvekartoituksen Oulun seudun lastensuojelusijoitusten tarpeesta lyhytkestoiseen ammatilliseen perhehoitoon. Teemahaastateltavat valitsin Oulun seudulta.

Saatuani tutkimusluvan työtä ohjaavilta opettajilta otin yhteyttä haastateltaviin ja sovin haastatteluajat ja -paikat. Lähetin haastateltaville sähköpostilla teemahaastattelurungon (liite 2) ja saatekirjeen. Kirjallisen tutkimusluvan saatuani tein teemahaastattelut. Kaikki haastatellut halusivat että haastattelen heitä heidän omilla työpaikoillaan.

Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa ja haastattelutilanteeseen vaikuttavat myös fyysiset, sosiaaliset ja kommunikaatioon liittyvät asiat. Haastattelu on ennalta suunniteltu ja haastattelija aloittaa ja ohjaa haastattelutilannetta. Haastattelijan roolina on haastateltavan motivointi ja keskustelun ylläpitäminen (Eskola & Suoranta 2003, 85–86).

Tutkimuskysymysten operationalisointi tarkoittaa esimerkiksi haastattelukysymyksiä, joilla haetaan vastauksia varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Avainkysymysten sarja saattaa olla hyvinkin niukka, esimerkiksi kolmesta neljään kysymystä. Kysymysten pieni määrä jättää runsaasti väljyyttä, jota tutkimuksen tekijä käyttää parhaaksi katsomallaan tavalla. Edes epäsuorasti tai hienovaraisesti johdattelevia ja manipuloivia kysymyksiä ei voi käyttää. Yleensä keskustelu etenee paljolti tutkimuksen

toimijan ehdoilla (Kylmä & Juvakka 2007, 151). Teemahaastattelukysymyksiä minulla oli neljä ja kaikissa oli lisäksi alakysymyksiä. Kysymykset oli laadittu niin selkeiksi että lisäkysymyksiä ei haastattelutilanteessa tarvinnut tehdä. Kysymysten laatiminen oli niin onnistunutta että vastaukset niihin, antoivat vastaukset myös tutkimustehtäviin.

Haastattelin yhtä henkilöä kerrallaan, koska vuorovaikutus muodostuu syvemmäksi kahdenkeskisessä haastattelussa. Jokaisen haastattelutilanteen alussa korostin vielä tutkimukseni luottamuksellisuutta ja anonymiteettiä. Nauhoitin teemahaastattelut tietokoneelle Windows Media Player - ohjelmalla. Nauhoituksen vuoksi pystyin keskittymään haastatteluiden aikana itse keskusteluun, koska minun ei tarvinnut tehdä muistiinpanoja. Haastattelut kestivät noin tunnin ajan.

5.4 Aineiston analyysi

Ensimmäinen tehtävä laadullisessa analyysissä on aineiston järjestäminen sen jälkeen, kun se on kerätty, purettu tekstiksi ja valmisteltu teknisesti käsiteltävään muotoon (Eskola & Suoranta 2001, 115). Laadullisen aineiston analyysin tehtävänä on aineiston tiivistäminen. Aineisto tulee järjestää ja jäsentää niin ettei olennaisia asioita jää pois, vaan aineiston tietoarvo kasvaa (Eskola & Suoranta 2001, 146).

Ennen aineiston analyysiä litteroin eli kirjoitin aineiston puhtaaksi sanatarkasti pian haastattelun jälkeen. Tämä helpotti myös epäselvän puheen litteroimista, koska haastattelu oli vielä hyvin muistissa. Suoritin litteroinnin teema-alueiden mukaisesti ja olin esittänyt kysymykset teemahaastattelurungon mukaisessa järjestyksessä. Tällöin sain aineiston heti sellaiseen järjestykseen, että oli mahdollista aloittaa sen analysoiminen (Hirsjärvi ym. 2004, 210). Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 29 sivua.

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti.

Aineiston tieteellisyyden kriteeri ei siis olekaan sen määrä vaan laatu, käsitteellistämisen kattavuus (Eskola ym., 2003, 18).

Luin aineistoa useita kertoja läpi ja tutkin aineistoa tutkimustehtävien näkökulmasta. Aineiston tultua tutuksi, kirjasin paperille litteroidusta tekstistä tutkimukseni tarkoitukseen ja tehtäviin liittyviä olennaisia asioita ammatillisten perhekotien tarpeeseen liittyen. Aineistosta nostin esille tutkimustehtäviä kuvailevia asioita suhteessa teemahaastattelun kysymyksiin. Vertailin eri tutkimustehtävien esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa eli vertasin ja rinnastin haastattelujen vastauksia tutkimukseni tehtäviin.

Analysoin tutkimukseni aineistoa teemahaastattelun kysymysten kautta eli listasin kysymykset ja niiden vastaukset omiksi ryhmiksi. Luin vastauksia ja paneuduin niihin perusteellisesti sekä vertasin niitä tutkimuksen tarkoitukseen ja tehtäviin. Aineistosta voidaan poimia sen sisältämät keskeiset aiheet ja siten esittää ne laajempaan osana tutkimusta (Eskola ym., 2003, 174–175). Kokosin haastatteluaineistosta sieltä nousevat keskeiset asiat, kuten samankaltaiset vastaukset isommaksi kokonaisuudeksi. Ryhmittelin aineiston ja etsin vastauksista samankaltaisuuksia. Ryhmittelyn avulla sain tietoa lastensuojelun saamasta tai toivomasta ammatillisten perhekotien tuottamista palveluista (Eskola ym., 2003, 181). Laadin tutkimustuloksista kaksi taulukkoa (liitteet 3, 4) joiden avulla tarkastelin tuloksia ja etsin vastauksia tutkimustehtäviin.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tieteellisen tutkimuksen tarkoitus on tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa selvitetään, kuinka totuudenmukaista tietoa tutkimuksella on kyetty tuottamaan. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on välttämätöntä tutkimustoiminnan, tieteellisen tiedon ja sen hyödyntämisen kannalta (Kylmä & Juvakka 2007, 127).

Tieteellisessä tutkimuksessa keskeisin vaatimus on luotettavuus. Kysymykset luotettavuudesta laadullisessa tutkimuksessa liittyvät tutkijaan, tulosten esittämiseen, aineiston laatuun ja analyysiin tehdystä tutkimuksesta. Aineistonkeruussa saatu tieto riippuu siitä millä tavalla tutkija on tavoittanut tutkittavan ilmiön. Analysoinnissa tulevat tutkijan taidot, arvostukset ja oivalluskyky esiin (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001, 36). Teemahaastattelun tulokset osin yllättivät, esille tuli lukuisia kehittämishaasteita ja yritysideoita ammatillisen perhekodin perustamista suunnitteleville.

Tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi pystyä arvioimaan vaikka tutkimus olisikin kvalitatiivinen. Luotettavuus ja pätevyys ovat saaneet erilaisia tulkintoja kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Pätevyys merkitsee sitä, sopiiko tutkimuksen selitys kuvaukseen eli onko selitys luotettava. Luotettavuutta vahvistaa tutkijan tarkka selostaminen tutkimuksen eri vaiheista. Aineiston tuottamisen menetelmät olisi kerrottava totuudenmukaisesti ja selkeästi. Tutkimuksen tekeminen on keskeistä laadullisessa aineiston analyysissä. Lukijalle on kerrottava perusteet, jolla tutkija esittää tulkintoja, joihin päätelmänsä perustaa (Hirsjärvi 2004, 217–218).

Minulla on yli 20-vuoden työkokemus sosiaaalialalla ja olen tehnyt 1980-luvulla lastensuojelutyötä. Olen tehnyt myös mielenterveys-, päihde- ja kehitysvammatyötä jota olen tehnyt myös mentorina, siksi tutkimukseni helpoin vaihe oli teemahaastatteluosuus, jossa hyödynsin omaa osaamistani. En kokenut litterointia ja tutkimustulosten kokoamista vaivalloisena vaiheena, vaan mielenkiintoisena tehtävänä koska olen sosiaaalialan ammattilainen. Luotettavuuden taso on tässä työssä hyvä, koska nauhoitin teemahaastattelut ja siksi aineisto ei muuttunut alkuperäisestä, litterointi tapahtuu sanasta sanaan kirjoittamalla puhuttu haastatteluaineisto.

Keskeinen jako voidaan tehdä tiedon hankinnan ja käytön välillä. Jokainen tutkimus sisältää lukuisia eri päätöksiä ja siten tutkijan etiikka joutuu koetukselle monessa eri tutkimusvaiheessa. Tutkijan avoin subjektiveetti on lähtökohta laadulliselle tutkimukselle. Tutkija itse on pääasiallinen luotettavuuden kriteeri

kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia (Eskola & Suoranta 2003, 52, 210).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja sen analyysissä on periaatteena pyrkimys objektiivisuuteen, tutkijat nojaavat perusteluissaan havaintoaineistoihinsa, eivät subjektiivisiin mieltymyksiin tai omiin arvolähtökohtiinsa. Tutkimuksen tekemisessä tutkijan oma arvomaailma, kasvatus, koulutus, elämäkokemus, työura ja muut seikat vaikuttavat tutkimuksen lopputulokseen. Tämän tiedostaminen auttaa pyrkimyksessä saada omat ennakkokäsitykset pysymään taka-alalla (Alasuutari 2001, 32). Tämän opinnäytetyön teemahaastattelujen aikana pyrin tietoisesti siihen, etten ohjailisi liikaa haastateltavien vastauksia omien mieltymysteni suuntaan. Etenkin kun kyseessä oli tarvekartoituksen tekeminen yritystoiminnalle, oli erityisen tärkeää saada subjektiivisia vastauksia.

Kaikkien tutkimukseen osallistuvien on jäätävä nimettömiksi, jos he eivät ole antaneet erityistä lupaa henkilöllisyytensä paljastamiseen. Tutkimukseen osallistuvilla on oikeus vaatia, että tutkija noudattaa sopimuksia, eikä vaaranna tutkimuksen rehellisyyttä (Eskola & Suoranta 2003, 56–57; Tuomi & Sarajärvi 2002, 128–129). Haastatellut jäivät tässä tutkimuksessa nimettömiksi ja he edustavat Oulun seudun kuntia, joita ei myöskään eritelty Oulun ja ympäristökuntien listalta, jotka tähän työhön on määritelty.

Tässä opinnäytetyössä haastattelin lastensuojelun viranhaltijoita, en heidän asiakkaitaan. Tutkimustyö olisi ollut paljon vaativampi toteuttaa jos olisin haastatellut lastensuojelun asiakasperheitä, silloin olisi pitänyt ehdottomasti noudattaa henkilötieto- ja asiakastietolain säädöksiä teemahaastattelua tehdessä. Salassapitosäädösten vuoksi en olisi itse voinut lähestyä haastateltavia asiakkaita, vaan viranhaltijoiden olisi pitänyt pyytää asiakkaita teemahaastatteluun ja vasta heidän annettuaan suostumuksensa, olisin voinut lähestyä asiakasperheitä. Alaikäisiä lapsia en olisi voinut haastatella ilman huoltajan läsnäoloa jne. Olisi vaatinut korkeaa moraalia, etiikkaa ja erityistä hienovaraisuutta haastatella lastensuojelun asiakkuudesta perheenjäseniä, joille asiakkuus on arkaluonteinen ja lastensuojelun interventiot ovat salassa

pidettäviä prosesseja. Pohdin eettisiä näkökulmia ennen teemahaastattelua ja siksi en valinnut haastattelun kohderyhmäksi lastensuojelutyön asiakasperheitä.

6. TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustehtäviä oli kolme ja sain niihin vastaukset teemahaastattelemalla lastensuojelun asiantuntijoita. Ammatillisia perhekotipalveluja tarvitaan Oulun seudulla ja erityisesti lyhytaikaisiin ammatillisiin perhekotisijoituksiin on tarvetta. Ammatillisilta perhekodeilta toivotaan profiloitumista, oheispalveluina perhetyön tekemistä yhteistyössä kuntien perhetyöntekijöiden kanssa ja perhekuntoutuspalveluita.

Uusia lastensuojelun sijoituspaikkoja tarvitaan, koska tutkimusten mukaan sijoitettavien lasten määrä on lisääntynyt paljon viime vuosina ja avohuollon sijoituksia suositaan. Lastensuojelutyön avohuollon asiakasmäärä on kymmenessä vuodessa yli kaksinkertaistunut. Avohuollon asiakkaiden ja omasta kodistaan sijoitettujen lasten yhteismäärä oli vuoden 2002 lopussa jo lähes 69 000, kun vuonna 1992 lapsia oli vajaat 33 000. Vuonna 2002 avohuollon palveluita käyttävien lasten määrä kasvoi koko maassa 9,8 prosenttia. (Rousu & Holma 2003, 15).

Oulun seudulla toimii useita ammatillisia perhekoteja, mutta muutaman uuden ammatillisen perhekotiyrityksen perustamiselle haastatellut eivät nähneet esteitä. Usea haastateltava oli kokenut, että sijoituspaikan löytäminen ei ole ollut helppoa; vapaita perhekotipaikkoja ei ole ollut, kun on tullut sijoitustarve. Sijoitustilanteissa haastatellut olivat joutuneet ottamaan yhteyttä useisiin ammatillisiin perhekoteihin, kunnes vapaa sijoituspaikka lapselle tai nuorelle löytyi! Yksi haastateltava sanoi että juuri nyt ammatillisille perhekodeille on tarve ja tilaus. Oulun kaupungin lastensuojelun strategiassa perhehoito on sijoitusmuodoista suositeltavin ja tulokset ovat olleet paremmat kuin muissa sijoitusmuodoissa.

Teemahaastatteluista laadin taulukot (liitteet 3, 4) joista voi lukea haastateltujen vastaukset teemahaastattelun kysymyksiin. Tutkimuksen teemahaastatteluissa tuli esille haastateltavien myönteinen suhtautuminen perhehoitoon ja ammatilliseen perhekotitoimintaan. Kaikkien kuuden haastatellun asiantuntijan mielestä perhekoti on laitoshoidon parempi vaihtoehto lasten ja nuorten lastensuojelusijoituksia tehtäessä. Neljä haastateltua olivat sitä mieltä, että uuden ammatillisen perhekodin perustaminen olisi kannattavaa Oulun seudulla. Vapaita lastensuojelun sijoituspaikkoja on ollut sijoitustilanteissa vaikea löytää.

Ammatillisten perhekotien ajatellaan olevan isoja yksiköitä, kuten laitokset. Käytännössä perhekoti ja ammatillinen perhekoti voivat molemmat olla kooltaan joko isoja tai pieniä. Ammatillinen perhekoti sijoittuu perhe- ja laitoshoidon välimaastoon; ammatillinen perhekoti voi olla myös pieni yksikkö ja tätä seikkaa haastatellut eivät olleet tiedostaneet.

Perhehoitoliiton internetsivuilla kerrotaan perhekotiin sijoitettavien lasten lukumäärästä. Sijoitettuja lapsia voi olla enintään neljä omat alle kouluikäiset lapset mukaan lukien. Lukumäärä voi ylittyä, jos sijoitetut lapset tai nuoret ovat sisarusia. Jos perhehoidosta vastaa kaksi henkilöä ja ainakin toisella on tehtävään soveltuva koulutus, on enimmäismäärä seitsemän. Jos vanhemmilla on siis esimerkiksi kaksi omaa alle kouluikäistä lasta ja he käyvät töissä kodin ulkopuolella, perheeseen voidaan sijoittaa enintään kaksi lasta (Perhehoitoliitto, 2009).

Yksi haastateltu sanoi että: "...termit menevät sekaisin..." Sijaishuollon terminologia on vaikeaselkoista, koska termit ovat sanamuodoiltaan niin lähellä toisiaan. Sosiaalialaa heikosti tuntevat ja sosiaalialan ammattilaisetkin voivat sekoittaa sijaishuollon termejä; perhehoito esimerkiksi sekoitetaan usein perhepäivähoitoon. Samankaltaisia termejä on lastensuojelun sosiaalityössä paljon: perhetyö, ammatillinen perhekoti, perhekotivanhemmat, sijaisvanhemmat, tukiperhe, tukihenkilö, perhekuntoutus, perheneuvola jne.

6.1 Tarve lyhytkestoiseen hoitoon ammatillisissa perhekodeissa

Kuudesta haastatellusta neljä oli sitä mieltä, että uusille lyhytkestoista hoitoa tarjoaville ammatillisille perhekodeille on tarvetta. Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että perhehoidolle on jatkuvasti lisääntyvä tarve ja varsinkin silloin, kun on kyseessä alle 12-vuotiaan lapsen sijoitus. Perhehoito on vastaajien mielestä laitosoloja inhimillisempi sijoituspaikka. Haastatellut lastensuojelun sijoituksia tekevät asiantuntijat suosivat perhehoitoa. Ammatillisen koulutuksen saaneita perhehoitajia ja myös tavallisia perheitä etsitään tekemään lastensuojelutyötä. Perhehoitotyöhön halukkaita perheitä ei kuitenkaan ole tarpeeksi, vaan niistä on jatkuva puute. Yksi haastateltava koki että tämän hetken ”trendi” on perhehoito.

No minä en näkis, että tämmösille lyhytkestoiselle olis erityistä tarvetta tällä hetkellä. Et tämän hetken trendi on paremminkin se, että nyt haetaan vahvasti perhehoitoa, nostetaan sitä kovasti laitoshoidon rinnalle ja erityisesti haetaan sijaisperheitä. Toki aina yks tai kaks uutta sellaistaikin kotia, yksikköä uutta menee, mutta ei mitään sellaista vahvaa buumia ole sillä puolella näköpiirissä.

Lyhytkestoinen sijoitus on haastateltavien mielestä paikallaan lastensuojelun yli 12-vuotiaita asiakkaita sijoitettaessa, silloin sijoitus tehdään mieluummin johonkin lähikuntaan kuin nuoren kotikuntaan. Nuoren sijoitus kauemmas senhetkisestä koulusta ja kaveripiiristä auttaa nuorta rauhoittumaan ja keskittymään jälleen koulunkäyntiin. Nuoren perhetilanne voi haastateltavien mukaan myös usein olla sellainen, että etäisyyden ottaminen omaan perheeseen on hyvä ratkaisu ja lyhytkestoinen sijoitus ammatilliseen perhekotiin on siksi paikallaan.

Haastatellut kertoivat että sijoitukset ammatillisiin perhekoteihin tehdään aina mieluummin avohuollon tukitoimina kuin huostaanottona. Huostaanotto tulee kysymykseen silloin kun on kyseessä yli 12-vuotias lapsi ja pitkään jatkunut, hyvin vaikea elämäntilanne. Huostaanotto joudutaan tekemään, kun on akuutti, vaikea perhetilanne ja lapsen tai nuoren tarve sijoitukselle. Alle 12-vuotiaan lapsen ollessa kyseessä ja kun odotettavissa on lyhytkestoinen sijoitus, sosiaalityöntekijä sijoittaa lapsen avohuollon tukitoimina ammatilliseen perhekotiin.

Lastensuojelulain 36 §:ssä kerrotaan avohuollon tukitoimien tarkoituksesta, että niillä pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä sekä tukemaan ja vahvistamaan vanhempien, huoltajien tai muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöä.

...mä nään, että ne lapsen tarpeet ja lapsen ikä on se joka ratkaisee sen sijoituspaikan, sijoitetaanko ammatilliseen perhekotiin vai tämmöseen pienlaitokseen, eli sen lapsen tarpeista lähetään liikkeelle ja, ja hyvin paljon sen lapsen ikä myös ratkaisee, että silloin kun on kysymys alle 12-vuotiaasta niin kyllä silloin varmasti hyvin tarkkaan sitä mietitään.

Nykyinen laki vaan ohjaa myös siihen, että meidän täytyy ensin siinä sijoituspaikassa tarkistaa lapsen lähipiiri, onko siellä mahdollista josta vois ottaa tämän lapsen... täytyy tarkistaa se, oisko perhehoitoon mahdollista sijoittaa, jos ei sijaisperheitä oo tarjolla sen jälkeksi kunnan työntekijä katoo, että minkälaisia ammatillisia perhekoteja on.

Haastateltavat kokivat, että lyhytkestoista hoitoa ammatillisessa perhekodeissa tarvitaan. Tarve lyhytkestoiselle hoidolle on erityisesti arviointien tekemiseen lapsen, nuoren tai koko perheen tilanteesta. Lyhytkestoista hoitoa tarvitaan yhä enemmän perhekuntoutukseen, sosiaalipäivystyksen tai avotyön kriisisijoituksille, perhetilannetta rauhoittamaan ja tukiperhehoitoa korvaamaan.

Ahdon ja Mikkolan (1999) mukaan avohuollon tukitoimena tapahtuva laitospaikka- tai perhehoito on lapsen kotikasvatusta ja muuta huoltoa tukevaa ja täydentävää hoitoa. Sijoituksen aikana on mahdollista selvittää lapsen tarpeet, vanhempien voimavarat ja tukitoimien tarve yhteistyössä vanhempien kanssa. Avohuollon tukitoimien tavoitteena on lapsen paluu omaan kotiinsa ja lapsen hoidon jatkuminen siellä. Lastensuojelun keskeinen tavoite on ennaltaehkäisy ja lyhytkestoiset avohuollon sijoitukset, huostaanotot ja laitossijoitukset ovat äärimmäisiä toimenpiteitä, joita pyritään välttämään.

...et sellasta lyhytkestosta, paikka, missä tehtäisiin arviointia, ehkä enemmän tarvitaan. Jotkut ois niinku profiloitunu siihen arvioinnin tekemiseen, joko perhekuntoutus arviointia tai sitte nuoren elämäntilanteen kartotusta. Kyllähän me tehhään koko ajan sitä noissa laitoksissa, mutta jos ois

niinku joku paikka pforiloitunu siihen, niin mä luulen että semmoselle vois olla tarvetta.

Muutama haastateltava oli sitä mieltä, ettei olisi taloudellisesti kannattavaa perustaa ammatillista perhekotia, jossa kaikki sijoituspaikat olisivat lyhytkestoisille sijoituksille tarkoitettuja. Silloin perhekodissa voisi olla aikoja, jolloin kaikki sijoituspaikat olisivat täynnä sijoitettuja lapsia tai nuoria ja välillä perhekoti olisi vaikka kokonaan ilman lastensuojelun sijoituksia.

Lyhytkestoiset sijoitukset ovat ajanmukaisia ja niitä suositaan useissa kunnissa ja kaupungeissa. Tiedän että Tampereen kaupunki on tehnyt sopimuksia ammatillisiin perhekoteihin lyhytkestoisia lastensuojelun sijoituksia varten siten, että kaupunki maksaa perhekotiyritykselle joka kuukausi samansuuruisen palkkion, noin 2000 euroa varallaolosta lyhytkestoisia lastensuojelun sijoituksia varten. Perhekodille siis maksetaan kuukausipalkkaa sosiaalitoimesta, oli sitten sijoituksia tai ei ja erikseen korvaus jokaisesta sijoitetusta lapsesta, sovitun vuorokausihinnan mukaisesti.

Oulun kaupungin väkiluku on noususuhdanteessa, kaupunki on Pohjois-Suomen ainoa muuttovoittoinen kaupunki ja samalla kaupungin lastensuojelun sijoitusten tarve kasvaa. Uskon että on vain ajan kysymys milloin Oulun kaupunki ryhtyy Tampereen mallin mukaisesti tekemään kuukausipalkkioperustaisia sopimuksia ammatillisten perhekotien kanssa lyhytkestoisesta hoidosta. Kuukausipalkkioihin siirtyminen laajemminkin koko Suomessa, turvaisi ammatillisten perhekotiyrityksien toimeentulon kuten palkkatyössä ja yrittämisen riskit alenisivat. Yhä useampi uskaltaisi aloittaa sosiaalialan yrittäjyyden kuukausipalkkion tuella, kynnys yrittäjyyteen alenisi merkittävästi.

Uskon myös että lastensuojelun sijoitusten suorastaan räjähdysmäinen kasvu 2000-luvulla pakottaa kuntien sosiaalitoimia hakemaan erilaisia, uusia toimintamalleja lyhytkestoisten sijoitusten järjestämiseksi. Luulen että pian tulee aika jolloin sosiaalialan yrittäjyyttä aletaan arvostaa ja siitä aletaan maksaa kunnollisia palkkioita kuten muiden alojen yrittäjille.

6.2 Ammatillisten perhekotien profiloituminen

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että uusien ammatillisten perhekotien kannattaisi selkeästi profiloitua tuottamaan palveluita tietyille asiakasryhmille, joiden hoitoon olisi hankittu erityisosaamista. Haastatellut toivoivat, että uudet ammatilliset perhekodit profiloituisivat, erikoistuisivat esimerkiksi päihde- ja mielenterveystyöhön tai haastavaan käytökseen. Haastatellut asiantuntijat toivoivat ammatillisilta perhekodeilta koko perheen ottamista lyhytkestoiseen sijoitukseen, joka olisi perhekuntoutustyötä ja tarvekartoitusta, arviointityötä perheen tilanteesta. Lisäksi toivottiin palveluiden nopeaa saatavuutta.

...on niinku tällasta sosiaalista ongelmaa lapsella, siinä pitäs vähä erikoistua... Sitte ku on näitä psyykkisiä ongelmia, ihan oikeesti ne on niinku solomusa, joku ihminen, niin kyllä se pitäs olla joku vähä erilainen perhekoti.

Profiloitumista on myös lyhytkestoisten lastensuojelun palvelujen tarjoaminen, joten olin innovatiivinen opinnäytetyöni aiheen valinnassa. Tutkimusta tehdessäni olen huomannut osuneeni juuri lastensuojelun tämän hetken ”ytimeen”, lyhytkestoisia sijoituksia tarvitaan juuri nyt perheiden vaikeuksien lisääntyessä 1990-luvulta alkaen. Lastensuojelulaki uudistui 2008 ja sen perusajatuksena on laitossijoitusten välttäminen ja lyhytkestoisten sijoitusten suosiminen. Lastensuojelun sijoitusten kasvuun ovat vaikuttaneet monet seikat, kuten alkoholiveron alentaminen, 1990-luvun taloudellinen lama ja nyt 2000-luvulla on uusi talouden taantuma.

Haastateltavat kertoivat kasvua ja kehitystä uhkaavien seikkojen olevan sijoitettavan lapsen oma käytös ja hoidon puutteet, nuorilla ja vanhemmilla päihde- ja mielenterveysongelmat. Sijoitettavilla nuorilla on usein kouluvaikeuksia, haastavaa käytöstä, syrjäytymistä ja epäsosiaalista käytöstä.

...alkoholinkäyttö vanhemmilla tai lapsilla, mielenterveysongelmat tai lapsen oma vahingollinen käyttäytyminen. Sillon lapsi tarvis monta aikuista lähelleen. Ihan oikeesti perhekodeissa ku on iso henkilökunta, niin oikein

vaikeitten lasten kans, niin ei sielä yks, kaks aikuista jaksaa. Sielä pitää olla iso rinki, että jaksaa sen lapsen kanssa.

Lastensuojelun asiakasperheiden vaikeat perhetilanteet ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa ja perhetilanne voi kärjistyä sosiaalityöntekijän tai virka-ajan jälkeen sosiaalipäivystyksen tekemään lastensuojelun interventioon. Vaikeisiin perhetilanteisiin yksi haastateltu kaipasi laitosmaista ammatillista perhekotia, jossa on paljon henkilökuntaa. Haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa tarvitaan erityisosaamista ja pieni ammatillinen perhekoti ehkä kuormittuu niissä asiakastilanteissa liikaa.

Laitossijoituksen vaihtoehtona ammatillinen perhekoti on varmasti hyvä sijoituspaikka. Sijoitettaessa lasta ja varsinkin lapsen ensimmäisen sijoituksen aikana, pieni perhekotiyksikkö olisi lapselle turvallisempi ja luottamusta herättävämpi paikka, kuin laitospäinen iso yksikkö. Sosiaalipäivystyksen lastensuojeluinterventiot tapahtuvat öiseen aikaan ja silloin ehdottomasti paras kiireellisen huostaanoton sijoituspaikka olisi ammatillinen perhekoti. Mitä pienempi lapsi on, sen tärkeämpää olisi sijoitus kodinomaiseen yksikköön jossa lapsi voidaan ottaa empaattisemmin vastaan kuin laitousyksikössä.

6.3 Oheispalvelujen tarve ammatilliseen perhekotiin

Oheispalveluina haastatellut toivoivat erityisesti ammatillisten perhekotien tekemän perhetyötä. Sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentely perhetyön keinoin, osana ammatillisen perhekodin toimintaa, on haastateltavien mielestä toivottua. Kuntien lastensuojelutyössä on perhetyö yhtenä osana, mutta erityisesti toivottiin ammatillisten perhekotien tekemän kunnan perhetyöntekijöiden kanssa yhteistyössä perhetyötä. Lisäksi toivottiin ammatillista perhekotia, joissa tehtäisiin perhearvioiteja ja lapsen tai nuoren arviointia.

No mä aattelen tuossa avohuollon tukitoimitilanteissa, et kun lapset sijoitetaan perhekoteihin, oli se sitten lapsi tai nuori. Oon aika monastiki kaivannu sitä, että laitos pystys myös tekemään entistä enemmän sitä perhetyötä.

Mä oisin ite kysyny tässä sitä, millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitettujen lasten perheet tarvitsee, minusta se ois ollu tämän päivän kysymys.

Perhetyötä tehdään pääsääntöisesti lastensuojelun avohuollossa ja sijaishuollossa. Perhetyö näkyy asiakasperheiden epävirallisena ja virallisena tukemisena sekä arjen kasassa pitämisenä. Perhetyö on perheiden syvällistä tukemista sekä puuttumista perheen elämään vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena pidetäänkin lapsen sijoituksen estämistä (Jokimies 2001, 248).

Me kun sijoitetaan tietyksi pätkäksi nuori perhekotiin, perhekoti tutustuu siihen nuoreen ja yrittää saaha sille niitä elämän raameja. Niin mun mielestä ois hirveen hedelmällistä, että se sama perhekoti tekis, vaikkakin niinku mejän avohuollon perhetyöntekijän kanssa yhteistyötä, yhdessä sitä työtä sinne perheeseen.

...että nuoren ei tarttis palata samaan perhetilanteeseen. Mä tiedän että jotkut perhekodit tekee sitä työtä, mut musta se on aika suppeeta... sitä perhettä pitäs kasvattaa...

...välttämättä se ei pelekästään riitä, että taas niinku avohuollossa se sama sosiaalityöntekijä tekee sitä työtä, koska se tahtoo olla irrallaan siitä nuoren kans tehtävästä työstä. Tällä hetkellä ei minusta hirveen paljo oo sitä että perhekoti lähtis työskentelemään myös perheiden kanssa.

Haastatellut toivoivat että perhekotisijoituksen aikana ammatillinen perhekoti voisi tehdä perhetyötä sijoitetun lapsen tai nuoren perheen kanssa, jotta koko perhe saisi elämänsä järjestykseen.

Perhetyö on monissa kunnissa vakiintunut työtapa lastensuojelussa. Perhetyötä ja perhetyön erilaisia malleja on kehitetty viime vuosina vilkkaasti. Nykyään ennaltaehkäisevää perhetyötä tarjotaan normaalina ja vapaamuotoisena sosiaalityön tukitoimena. Perhetyö kohdistuu pääasiallisesti riskitilanteissa eläville lapsiperheille, jotka tarvitsevat tukea vanhemmuuteen ja lasten kasvatukseen. Tällaisia riskitilanteita voivat olla esimerkiksi vanhempien väsyminen lastenhoitoon, perheen sosiaalisten verkostojen puute, jokin akuutti

elämänkriisi tai vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen puute. Perheet ohjautuvat ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaiksi pääasiallisesti lastenneuvolan ja sosiaalityöntekijöiden aloitteesta (Heino ym. 2000, 11, 32–33).

Mulla on se kokemus näistä ammatillisista perhekodeista, että ne tekee erittäin hyvää työtä täällä Oulunki läänin alueella ja se johtuu paljolti siitä, että ne on hyvin paljon kiintiästi keskenään vuorovaikutuksessa ja sen taustalla on se, että ne lähes kaikki kuuluu tähän APKL:ään, ammatillisten perhekotien liittoon ja ne sitä kautta järjestää tällaista yhteistä toimintaa.

Tällä hetkellä on jo ainakin neljässä tällaisessa ammatillisessa perhekodissa niin sen toiminnan ohessa myös tällainen perhekuntoutusyksikkö, eli he ottaa koko perheen sinne hoitoon ja, ja tarkkailtavaksi ja arvioitavaksi.

...täytyy tehdä ja tietysti nyt uusia lakia edellyttää sitä, että perheen kanssa pitää työskennellä ja, ja pitää pyrkiä siihen että se lapsi voisi mahdollisesti myös palata sinne omaan kottiinsa...

Yksi haastateltava toivoi perhekoteihin perhekuntoutusyksikköä johon koko perhe voisi tulla yhtä aikaa. Perhekuntoutuksessa perhekodin henkilökunta tekisi havaintoja ja arvioisi perheen tilannetta, tulosten avulla perheelle suunniteltaisiin tarvittavat tukitoimet. Perheen avuntarve, perhekotisijoituksen laatu ja määrä täsmentyisivät perhekuntoutuksen keinoin.

Haastatellut painottivat perheen kanssa tehtävää yhteistyötä, kuten perhetyötä. Perhetyön avulla lapsella tai nuorella olisi mahdollisuus palata entistä eheämpään perheeseen, joka olisi saanut tilannearvion ja sen perusteella tukipalveluita sijoituksen aikana. Sijoittavan kunnan ja ammatillisen perhekodin perhetyöntekijöiden yhteistyö takaisi tehdyille lastensuojelutyölle jatkuvuuden. Koko perhe saisi tukea pysyviin myönteisiin muutoksiin perheen elämässä. Sijoitus perhekotiin tukisi koko perhettä, lisäksi perhe saisi pitkäkestoisen hyödyn sitoutumalla perhetyöhön.

Ennen lastensuojelulain edellistä uudistusta lastensuojelutyön keskeinen menetelmä oli huostaanotto ja sijoitus tehtiin orpokotiin, sukulaisten luo tai ”kasvattiperheeseen”. Uudistettu lastensuojelulaki tuli voimaan vuonna 1984 ja

silloin tulivat avohuollon tukitoimet lastensuojelutyöhön, sijoituksiin ei tarvittu enää huostaanottoa. Vuonna 2008 uusitussa laissa painotetaan edelleen juuri avohuollon tukitoimia ja lyhytkestoisia sijoituksia.

Ammatillisia perhekoteja on ollut kauan, Suomen historiassa perheet ovat ottaneet huutolaisia, jotka ovat usein olleet orpoja, maatalojen töihin tai kaupunkiperheisiin otto- tai kasvattilapsiksi. Sotien jälkeen orpojen määrä alkoi vähentyä ja sijoituksia alkoi tulla enemmän perheiden taloudellisten tai sosiaalisten vaikeuksien myötä. Orpokodit ovat ajan saatossa muuttuneet koulu- tai nuorisokodeiksi ja huostaanotot ovat vaihtuneet avohuollon tukitoimiksi. Lastensuojelun kehitys on nyt tullut siihen pisteeseen, että sijoituspaikkojen laatuun ja hoidon sisältöön on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota. Ennen oireileva lapsi huostaanotettiin ja hän sai ”syntipukin roolin”, nykyisellä tietämyksellä ymmärretään että koko perhe tarvitsee tukea ja kuntoutusta. Tällä hetkellä kehitetään profiloitumista ja oheispalveluja ammatillisille perhekodeille, niillä on monenlaisia hoito-, ohjaus- ja kuntoutusfunctioita.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tässä tutkimuksessa teemahaastattelut lastensuojelun asiantuntijat olivat yhtä mieltä siitä, että perhekoteja tarvitaan Oulun seudulle. Kysyttäessä, tarvitaanko uusia lyhytkestoista hoitoa tarjoavia ammatillisia perhekoteja, vastaajista neljä oli selkeästi sitä mieltä, että tarvitaan. Laitospaikat vähenevät jatkuvasti ja laitospaikoille sijoittamista pyritään vähentämään. Lyhytkestoinen hoito on tavallisempaa, pitkäkestoisia sijoituksia tarvitaan vähän. Tämä on lastensuojelulain hengen mukaista.

Mielestäni ei ole lapsen edun mukaista sijoittaa häntä esimerkiksi kiireellisen huostaanoton sattuessa laitospaikkaan lastensuojeluyksikköön. Sijoitus laitosympäristöön voi olla suuri järkytys etenkin pienelle lapselle ja varsinkin, jos kysymyksessä on lapsen ensimmäinen sijoitus kodin ulkopuolelle.

Lyhytkestoisen lastensuojelun sijoituspaikan tulisi mieluummin olla ammatillinen perhekoti, joka on kuten oma koti; vastaanottamassa ovat sijaisäiti ja -isä, jotka voivat tarvittaessa ottaa lapsen vaikka viereensä nukkumaan.

Haastateltavat kokivat ammatillisten perhekotien toiminnan erittäin hyväksi ja siksi tulevaisuuden sijoitusmuodoksi. Lisäksi lyhytkestoiset sijoitukset ammatillisiin perhekoteihin ovat juuri ajanmukaista lastensuojelutyötä. Oulun seudun kunnat sijoittavat lapsia ja nuoria yhä enemmän ammatillisiin perhekoteihin, koska laitosmaisia sijoituksia ei suosita.

7.1 Ammatillisen perhekodin profiloituminen

Perustettaessa uutta ammatillista perhekotia kannattaisi haastateltavien mukaan yksikön perustamisvaiheessa määritellä tulevan sosiaalipalvelun tuottamisen strategia ja laatu. Sen tulisi ratkaista, millaista osaamista aloittavan perhekodin henkilökunnalla jo on ja mihin suuntaan osaamista tulisi kehittää, jotta uusi yksikkö voisi selkeästi profiloitua tuottamaan oman osaamisensa erityispalveluita lastensuojelun sijoitustarpeisiin ja siten löytää paikkansa ammatillisten perhekotien palvelun tarjoajien joukossa.

Kaikki haastatellut olivat yhtä mieltä siitä, että perhehoitajia tarvitaan. Tarvitaan siis tavallisia perheitä, jotka ottavat lastensuojelun sijoittamia lapsia omaan kotiinsa ja joilla ei tarvitse olla ammatillista osaamista. Hyvä vanhemmuus riittää. Kuntien lastensuojelun viranomaiset suosivat perhehoitoa myös pienten palkkioiden vuoksi; se on huomattavasti edullisempaa kuin laitoshoidon, ammatillinen perhekoti tai ammatillinen perhehoito.

Kaikki haastatellut pitivät perhehoitoa hyvänä vaihtoehtona alle 12-vuotiaille lapsille. Perhehoidon puutteena ovat siitä maksettavat liian pienet palkkiot ja kulukorvaukset, lisäksi halukkaita perheitä on vaikea saada kiinnittymään perhehoitotyöhön. Perhehoito on vaativaa ammattityötä: ympärivuorokautista lastensuojelutyötä, jossa perhehoitajien omat perhesuhteet ovat kovasti koetuksella. Voiko perhehoitotyötä tehdä onnistuneesti ilman lastensuojelutyön

ammattillista koulutusta, on asia, josta on erilaisia käsityksiä. Haastatellut kertoivat että lasten ja nuorten tilanteet ovat usein sijoitustilanteessa niin vaikeita, että heitä ei voida sijoittaa tavallisiin perheisiin, vaan tarvitaan ammatillisen perhekodin osaamista. Perhehoito on vaativa tehtävä, koska sijoitetut lapset asuvat perheessä ympärivuorokautisesti, kuten omat lapset. Perheistä, jotka ryhtyisivät perhehoitajiksi, on jatkuva puute.

Perhehoitajat sopivat palkkiostaan tai tekevät toimeksiantosopimuksen sijoittavan kunnan kanssa, koska työ ei ole yritystoimintaa. Perhehoidon palkkioita pidetään liian pieninä työn vaativuuden vuoksi, joten perhehoidon palkkioiden korottaminen kannustaisi monia perheitä aloittamaan perhehoidon. Toisaalta jos työstä maksettaisiin suuria palkkioita, voisi perhehoitotyöhön tulla perheitä, joita kiinnostaisi enemmän työstä maksettava palkkio kuin hyvän perhehoidon tarjoaminen.

Sijoitettavien lasten ja nuorten elämäntilanteiden vaikeutuessa on lastensuojelutyössä huomattu, että perhehoitajilla olisi hyvä olla sosiaalialan koulutus, lisäksi tarpeeksi tukea ja työnohjausta vaativaan työhön. Yksi ratkaisu tähän voisi olla, kuten yksi haastateltu kertoi, että sijaisvanhemmat, jotka ovat sosiaalialalle koulutettuja tai joista toisella on tarkoituksenmukainen koulutus, saisivat parempaa palkkaa ja olisivat ammatillisia perhehoitajia, kuten Oulun kaupungissa. Perhehoidon voisi toteuttaa Oulun nykyisen mallin mukaisesti ja perheiden ei tarvitsisi toimia ammatillisina perhekotiyrittäjinä, vaan ammatillisina perhehoitajina sopimuspalkkion tai toimeksiantosopimuksen perusteella.

Tukiperheitä tarvitaan paljon lastensuojelutyöhön, se ei myöskään houkuttele alhaisten korvausten vuoksi. Tiedottamista tulisi lisätä koska ei ole yleisesti tiedossa, että perhetyötä voi tehdä myös osa-aikaisesti toimimalla tukiperheenä. Halukas ja soveltuva perhe voi ryhtyä tilapäiseen perhehoitoon lastensuojelutyön asiakasperheelle, joka tarvitsee esimerkiksi tukiperheen yhdeksi viikonlopuksi kerran kuukaudessa. Ehkäisevä lastensuojelutyö tarvitsee tukiperheitä paljon, juuri lyhytkestoiseen, tilapäiseen perhehoitoon.

Yksi vaihtoehto olisi perustaa ammatillinen perhekoti, jossa osa paikoista olisi varattu pitkäkestoisille lastensuojelun sijoituksille ja muutama paikka olisi varattu lyhytkestoiselle hoidolle, kuten intervallihoitopaikat esimerkiksi palvelukodeissa. Olisi hyvä saada sopimus sijoittavan kunnan kanssa kuukausiperustaisesta palkkion maksamisesta ammatilliselle perhekodille, silloin yksikön toiminta olisi turvattu vaikka sijoitusten määrä vaihtelisi.

7.2 Ammatillinen perhekoti ja yrittäjyys

Laurean ammattikorkeakoulussa tehdyssä opinnäytetyössä Ammatillinen perhekoti ja yrittäjyys, korostuu yritystoiminta enemmän kuin tässä opinnäytetyössä.

Työmme antoi meille arvokasta tietoa ammatillisen perhekodin perustamisesta yrittäjän näkökulmasta sekä laajan tietouden lastensuojelusta. Ammatillinen perhekoti käsite on laaja-alainen ja monitahoinen. Ammatillisen perhekodin olisi erottauduttava tavallisesta perhekodista, perhehoitajista, sijaiskodeista sekä isommista lastensuojelulaitoksista. Ammatilliselle perhekodille olisikin tärkeää löytää oma paikkansa palvelujen saralla. Pitkään odotettu lakimuutos, jonka piti selventää ammatillisen perhekodin sijoittumista, ei valitettavasti vielääkään täsmentänyt ammatillisen perhekodin sijoittumista sijaisperhetoiminnan ja laitostoiminnan välimaastoon (Aatsinki & Kemppi 2009, 30).

Meidän vuosikurssillamme sairaanhoitaja-koulutusohjelmassa ei ole ollut pakollisena kurssina yrittäjyyteen perehtymistä. Meitä myöhemmin aloittaneilla opiskelijoilla on pakollisena yrittäjyyskurssi, se on mielestämme tärkeää suorittaa tulevaisuudennäkymiä ajatellen koska nykyään perustetaan entistä enemmän sosiaali- ja terveysalan yrityksiä. Opinnäytetyömme on ollut opettavainen ja antanut paljon tietoa yrittäjyydestä mikäli tulevaisuudessa perustaisimme ammatillisen perhekodin. Uskomme, että opinnäytetyöstämme ja liiketoimintasuunnitelmasta on apua myös muille perhekodin perustamisesta kiinnostuneille (Aatsinki & Kemppi 2009, 30).

Olen samaa mieltä tutkimuksen tehneiden Aatsingin ja Kempin kanssa siitä, että on hyvä että yritysopinnot tulevat opintosuunnitelmiin pakollisiksi opinnoiksi ammattikorkeakouluun, toivon että se koskee kaikkia koulutusohjelmia ja ammattikorkeakouluja. Tein ammattikorkeakoulun yrityshautomossa liiketoimintasuunnitelman ammatilliselle perhekodille ja hyödynsin sitä kokemusta tässä opinnäytetyössä. Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakouluissa on tehty tutkimuksia yrityksen perustamisesta, kuten Laurean ammattikorkeakoulun sairaanhoitaja-koulutusohjelman opiskelijat ja tutkimukset varmasti osaltaan madaltavat kynnystä ryhtyä yrittäjäksi.

Perhehoitotyö on vaativaa, siinä on myös mielestämme paljon hyviä puolia. Perhekotiyrittäjällä on vapaus toteuttaa itseään ja tehdä perhekodista oman näköisensä. Lasten kehittyminen ja pärjääminen elämässä on varmasti perhekotiyrittäjälle saavutus. Huomasimme, että perhekotiyrittäjän on tärkeä huolehtia omasta jaksamisestaan ja mielestämme perhekotiyrittäjät tarvitsisivat enemmän ulkopuolista tukea jaksamiselleen. Onneksi perhekotien välinen yhteistyö on kehittynyt ja Ammatillisten Perhekotien Liiton kautta on mahdollista kuulla muidenkin perhekotiyrittäjien näkemyksiä ja kokemuksia perhekotiyrittäjyydestä. Näemme perhekotiyrittäjäksi ryhtymisen kynnyksen korkeana vaikka yrittäjät yleensä ottavat riskejä (Aatsinki & Kemppi 2009, 30–31).

Luulen että edelleen sosiaalialan yrittäjyydessä vaikuttaa sosiaalityön historia, on tehty ”kutsumustyötä” ja yritystoiminta on uutta sosiaalityössä. Sosiaalipalvelujen yrittäjyyttä on jo pitkään ollut, mutta sille on nykyisin enemmän tarvetta kun laitoshuoltoa on alettu purkaa. Ammattikorkeakoulujen sosiaalialan opinnoissa ovat vähän käytettyjä sellaiset liiketalouden termit kuten kannattavuuslaskelmat, markkinointi, tuottavuus, tuotteet, kilpailu jne. Yritysopinnot kaikille opiskelijoille ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysalan yksiköissä, antaisivat opiskelijoille tervetullutta liiketalouden perusosaamista jota yritystoiminnassa tarvitaan.

Samassa opinnäytetyössä kerrotaan laajasti yritystoimintaan liittyvistä asioista, tutkimuksen tekijät arvioivat avoimesti yritystoiminnan kannattavuutta liiketalouden näkökulmasta, he katsovat kilpailueduksi lastensuojelun

asiakasmäärän kasvun. Tätä ilmiötä tarkastellaan tavallisesti sosiaalityön tutkimuksissa tilastollisena ilmiönä, vaikeana asiana jolle etsitään kuumeisesti ratkaisua sosiaalityön keinoin. Yrittäjyyttä tutkineet sairaanhoitajaopiskelijat kokevat lastensuojelun asiakasmäärän kasvuun haasteellisena tilanteena yritystoiminnalle ja hakevat siihen yrittäjyydellä uudenlaista ratkaisua.

Liiketoimintasuunnitelmaan olemme kuitenkin perehtyneet niin hyvin, että sen pohjalta olisi mahdollista perustaa oikea yritys. Mietimme paljon, kuinka pärjäisimme kilpailussa muiden yrittäjien kanssa. Katsoimme kuitenkin, että yrityksen tulevaisuuden kannalta on hyvä, että lastensuojelun piirissä olevien asiakasmäärien kehitys on ollut pitkään kasvussa (Aatsinki & Kemppi 2009, 30–31).

Uuden alkavan yrittäjän ei ole hyvä ottaa koko taakkaa kantaakseen. Esimerkiksi kirjanpito on hyvä antaa alan ammattilaisen tehtäväksi. Tiedämme, että opinnäytetyöstä tulee olemaan meille paljon hyötyä työurillamme. Teorioiden käsittely on avannut meille lastensuojelun perussanastoa, perhekotiyrittäjyyttä, lastensuojelua käsitteleviä lakeja ja asetuksia. Mielestämme perhekotiyrittäjyys ja sitä myötä ammatillinen vanhemmuus on vaativa tapa saada elantonsa. Kannattaakin hyvin perusteellisesti tutustua perhekotiyrittäjyyteen ennen yrittäjäksi ryhtymistä (Aatsinki & Kemppi 2009, 30–31).

Oma tutkimussuunnitelmani oli alun perin samankaltainen kuin vertaistutkimuksessa, mutta yritystoiminta-aihe muuttui tutkimussuunnitelmaa tehdessäni tarvekartoitukseksi jossa lähestytään yrittäjyyttä eri näkökulmasta, kartoittamalla tarvetta ammatillisen perhekodin perustamiseksi. Toivon että Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelmissa otetaan yritysopinnot osaksi opintosuunnitelmaa. Kaikista opiskelijoista ei tule yrittäjiä, mutta suuri osa työskentelee erilaisissa yrityksissä työuransa aikana, siksi olisi hyvä hallita yrittämisen näkökulma ja lainalaisuudet.

8. POHDINTA

Aloitin opinnäytetyön tekemisen lukemalla aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Lastensuojelusta ja perhetyöstä on paljon tietoa tarjolla, mutta ammatillisista perhekodeista on paljon vähemmän kirjallisuutta. Sijoitetuista lapsista oli paljon elämäkertakirjallisuutta ja erilaisista perhekotimalleista toimintakuvauksia, jotka eivät sovellu tähän opinnäytetyöhön.

Yrityksen perustamisen näkökulma olisi ollut hyödyllinen tutkimusaihe ja se olisi ollut uusi lähestymistapa aiheeseen ja siitä ei ole vielä paljon tutkimustietoa sosiaalialalla. Olisin voinut tehdä käsikirjan tutkimusaiheesta: miten perustan lyhytkestoista hoitoa tarjoavan ammatillisen perhekodin. Lisäksi olisin voinut tutkia profilointia ja sen eri muotoja ammatillisessa perhekotityössä. Lopulta työstä tuli tarvekartoitus yrityksen perustamista varten.

Opinnäytetyösuunnitelma oli haastavin osa opinnäytetyössäni. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävien laatiminen olivat vaikein osa tätä työtä, niiden suhdetta toisiinsa oli vaikea hahmottaa. Välillä turhauduin opettajien kriittisyydestä työtäni kohtaan. Ammattikorkeakouluopetus on työelämälähtöistä ja opinnäytetyö on tieteellistä tutkimusta ja niiden yhteensovittaminen on haastavaa. Perheellisenä aikuisena opiskelu ja opinnäytetyön tekeminen ei ole ollut yhtä helppoa kuin nuorempana, aikaa vie perhe-elämä ja palkkatyö.

8.1 Ammatillinen perhekoti vaihtoehtona

Ovatko ammatilliset perhekodit laitoshoidon parempi vaihtoehto voimaannuttamaan asiakkaita? Tutkin tässä opinnäytetyössä nimenomaan lyhytkestoisten sijoitusten tarvetta, koska sijoitettaessa lasta oman perheen ulkopuoliseen hoitoon, toivotaan aina lapsen voivan palata mahdollisimman pian omaan perheeseen. Onko ammatillinen perhekoti inhimillisempi ja luottamusta

herättävämpi vaihtoehto laitokselle lastensuojelun sijoitustilanteissa ja etenkin kun kysymys on pienistä lapsista? Näihin kysymyksiin olen pyrkinyt saamaan vastauksia tämän opinnäytetyön avulla.

8.2 Tutkimusmenetelmien sopivuus

Lastensuojelutyö on aiheena arkaluontoinen, harva vanhempi haluaa avoimesti kertoa perheen lastensuojelun asiakkuudesta. Olisi ollut mielenkiintoista haastatella ammatillisten perhekotien asiakasperheitä, mutta haastatteluun soveltuvia ja halukkaita perheitä olisi ollut vaikea löytää. Salassapitosäädösten vuoksi haastateltavien perheiden etsiminen olisi pitänyt tehdä lastensuojelun sosiaalityöntekijän toimesta.

Haastateltavia asiakasperheitä olisi pitänyt olla useita, koska haastattelutilanteissa jotkut perheet olisivat kertoneet avoimesti kokemuksistaan lastensuojelutyön asiakkaana ja toisaalta olisi voinut olla paljon perheitä, joiden haastattelu olisi voinut epäonnistua. Haastattelijan ja perheen välille ei olisi aina välttämättä syntynyt hyvää vuorovaikutusta, joten perhe ei olisi kyennyt avoimesti kertomaan kokemuksistaan. Tutkimusaiheen arkaluontoisuuden vuoksi vuorovaikutus perheen ja haastattelijan välillä olisi ollut haasteellinen tehtävä, jos ei olisi syntynyt dialogia haastattelijan ja haastateltavien välille, silloin ei olisi kertynyt aineistoa joka olisi ollut luotettavaa ja jota olisi voinut käyttää opinnäytetyössä.

Olen tyytyväinen että valitsin tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun, se on eniten käytetty tutkimusmenetelmä ja se ei voi epäonnistua samalla tavalla kuin kyselytutkimus. Lomakekyselyssä olisi ollut vaikeinta kysymysten laatiminen, jos kysymysten asettelussa epäonnistuisi, saisi vääriä vastauksia ja tulokset eivät olisi käyttökelpoisia. Teemahaastattelussa on vähän mutta selkeitä kysymyksiä ja kun minun työni haastattelun kohderyhmänä olivat sosiaalialan viranhaltijat, heidän ei ollut mahdollista ymmärtää väärin kysymyksiä, kuten olisi voinut käydä

jos olisin haastatellut lastensuojelun asiakkaita. Lisäksi kun haastattelija on itse paikalla, voi varmistaa sen että saa kysymyksiin tarpeeksi laajat vastaukset.

Haastatteluja ja analyysiä tehdessäni huomasin, kuinka ajankohtainen aihe opinnäytetyölläni on. Nykyisin lastensuojelutyön sijoituksissa suositaan juuri lyhytkestoisia sijoituksia ja se on myös uuden lastensuojelulain hengen mukaista. Lisäksi lastensuojelun sijoitustilanteissa suositaan ammatillisia perhekoteja, jotka eivät ole isoja ja laitosmaisina.

Analyysivaihe oli tutkimukseni antoisin ja mielenkiintoisin vaihe. Opinnäytetyöprosessiini kuului vaiheita, jolloin työskentelin innokkaasti, mutta oli myös vaiheita, jolloin työ saattoi olla pitkiäkin aikoja työstämättä. Nämä jaksot antoivat mahdollisuuden ottaa etäisyyttä työhön ja niiden jälkeen näin monia opinnäytetyöhön liittyviä asioita aiempaa laajemmasta näkökulmasta.

Aineiston litterointi ja analysointi vei aikaa, mutta koin ne mielenkiintoisiksi ja haastaviksi vaiheiksi opinnäytetyön tekemisessä. Teoriatieto, tutkimustehtävät, teemahaastattelukysymykset ja – vastaukset ohjasivat analyysin etenemistä. Tutkimusaihe on laaja ja sen tutkimiseen voisi käyttää vielä paljon enemmän aikaa. On kuitenkin todettava, että työlle on jossain vaiheessa laitettava piste ja minun kohdallani se aika on nyt.

8.3 Kehittämishaasteet ja uudet tutkimushaasteet

Toivon että tutkimuksestani olisi mahdollisimman paljon hyötyä kaikille lastensuojelun parissa toimiville, alan opiskelijoille ja ammatillisen perhekodin perustamista suunnitteleville. Lastensuojelutyön ja siihen liittyvän sosiaalipalvelujen yrittäjyyden alueilla olisi paljon mielenkiintoisia tutkimuksen aiheita. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla vaikka selvitys ammatillisten perhekotien lastensuojelutyön tuloksista ja tulevaisuuden visioista.

Toinen tutkimusaihe voisi olla tutkimus ammatillisten perhekotien profiloitumisesta ja oheispalveluista, joiden tarve tuli ilmi teemahaastatteluista. Viime vuosikymmeninä yksityisten ammatillisten perhekotien perustaminen on lisääntynyt ja nyt olisi aika tutkia niiden palvelusisältöä ja laatua. On ilmeisesti tarve ja tilaus ammatillisten perhekotien erikoistua juuri lyhytkestoisiin sijoituksiin. Erityisosaamista perhekodeissa tarvitaan erityisesti päihde-, kriisi- ja mielenterveystyöhön. Oheispalveluina tulisi tarjota perhetyötä tai perhekuntoutusta.

Pitkään sosiaalialalla työskenneltyäni koen että olisi mielenkiintoista tutkia yritystoimintaa ja lastensuojelutyötä talouden näkökulmasta. Olen toiminut usean vuoden ajan palvelukodin mentorina ja yritysmaailma on tullut minulle aiempaa läheisemmäksi ja tutummaksi. Visioni on että lastensuojelutyötä voisi tutkia poikkitieteellisesti, yhdessä ammattikorkeakoulun liiketalouden yksikön ja sen yrityshautomon kanssa. Sosiaalityön asiantuntijuuden voisi yhdistää liiketalouteen ja yhdessä tutkia lastensuojelun sijoitusten kustannuksia ammatillisissa perhekodeissa ja verrata niitä laitoshoidon kustannuksiin.

Olisi mielenkiintoista tehdä laskelmia ennalta ehkäisevästä lastensuojelutyöstä, kuinka paljon se säästää kustannuksia. Voisi tehdä tilastotieteen taulukoita siitä, miten paljon ennalta ehkäisevä työ maksaa ja vastaavasti kuinka paljon kustannussäästöä tulee kun ehkäistään lastensuojelun sijoituksia. Voisi tehdä laskelmia siitä, kuinka paljon kustannuksia yhteiskunta säästäisi ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa, kun lastensuojelun asiakasvanhemmat saisivat hyvissä ajoin päihde- ja mielenterveystyön kuntoutusta. Lapsia ei tarvitsisi sijoittaa pysyvästi mihinkään jos vanhemmat kuntoutuisivat, taloudellisia säästöjä tulisi asiakasperheille ja kunnille, myös inhimillinen kärsimys olisi vähäisempää.

Sosiaali- ja terveystalouden koulutusohjelmissa voitaisiin yhteistyössä suunnitella ja luoda mittareita inhimillisen kärsimyksen mittaamiseen, kuinka paljon huolta, stressiä ja ahdistusta lastensuojelusijoitukset aiheuttavat. Tutkimuksen kohteena voisi olla sijoitustilanne lastensuojelussa, kuinka paljon vähemmän ahdistavaa

olisi koko perheen sijoitus lastensuojeluyksikköön, silloin kun se olisi mahdollista. Voisi mitata lapsen kannalta sijoitustilannetta, kuinka paljon post-traumaattinen stressireaktio aiheuttaa ahdistusta, joka ilmenee fyysisinä ja psyykkisinä oireina lapsessa.

Ideaalitilanne olisi, että sijoitus valmisteltaisiin huolellisesti ja vanhemmat tai muu lapsen huoltaja olisi mukana sijoitusprosessissa, lapsen läheinen olisi noin kuukauden ajan tiiviisti lapsen tukena uudessa sijoitusyksikössä. Muissa sosiaalityön interventioissa painotetaan että asiakkaan on ”saattaen vaihdettava” hoitoyksikköä, sama asia on erityisen tärkeää lapsen kohdalla. Saattajana sijoitettavalla lapsella on tavallisesti sosiaalityöntekijä ja poliisi, joka on varmasti traumatisoiva tilanne, läheinen ihminen olisi lapselle siinä tilanteessa kaikista tärkein.

Olen taipuvainen uskomaan että lastensuojelusijoitus on aina lapselle hylkäämiskokemus ja sen estämiseksi pitäisi tehdä uudenlaista sosiaalityötä, kuten tiivistä yhteistyötä lasten psykiatrien ja - psykologien kanssa. Verkostoituminen ja moniammatillinen yhteistyö parantaisi sosiaalityön profiilia, arvostusta ja vaikuttavuutta. Tulevaisuuden sosiaalityö jalkautuu yhä enemmän asiakkaiden toimintaympäristöön, toimistokeskeinen työ ei ole asiakaslähtöistä. Ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmasta valmistuu työelämälähtöisiä, käytännön läheisiä työntekijöitä joille sosiaalityön asiakastyö ja sen kehittäminen ovat haasteellinen ja mielekäs tehtävä.

Lopuksi haluan kiittää erityisesti ohjaavaa yliopettajaa Sirkka-Liisa Halmetta kannustuksesta ja positiivisesta otteesta tämän opinnäytetyön prosessin aikana. Lisäksi haluan kiittää ystäviäni Marja-Liisa Levyä ja Raili Grönstrandia henkisestä tuesta, joka auttoi opinnäytetyön valmistumisessa pitkin matkaa.

LÄHTEET

Ahto, A., Mikkola, P. 1999. Perhehoito lastensuojelussa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Alasuutari, P. 2001. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, J., Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, J., Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Eskola, J., Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa ikkunoita tutkimusmetodeihin I – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Aaltola, J., Valli, R. (toim.) jyvaskylä: Gummerus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Huhtalo, P., Kuhanen, J., Pyykkö, E. 2003. Kotona turvassa. Katkaise väkivallan kierre. Suomen mielenterveysseura, Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.

Holmberg, T. 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Opas vanhemmille, lastensuojelun ammattilaisille ja muille lasten kanssa työskenteleville. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 48. Saarijärvi: Saarijärven Offset.

Honkanen, H. 2008. Perheen riskiolot neuvolatyön kontekstissa. Kuopio: Kopijyvä.

Janhonen, S., Nikkonen, M. 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WS Bookwell Oy.

Jokimies, P. 2000. Perhetyössä esiin nousevat tunteet. Teoksessa Puonti, A. Saarnio, T., Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Kaitue, S., Noponen, T., Slåen, A. 2007. Yleistä muttei yksityistä – Oikeudelliset keinot lähisuhdeväkivallasta selviytymiseen. Helsinki: Edita.

Kylmä, J., Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Latvala, E., Vanhanen-Nuutinen, L. 2001. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Janhonen, S., Nikkonen, M. (toim.) Helsinki: WSOY.

Laurila, A. 2003. Toivo ja Ilona. Raportti lastensuojeluprojekteista. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B raportteja 16. Sarjan toimittaja, Sakari Kainulainen. Helsinki: Multiprint Oy.

Oulun kaupunki 2002. Oulun perheväkivaltaa selvittäneen työryhmän raportti. Perheväkivaltaraportti.

Puonti, A-M., Saarnio T., Hujala A.(toim.) 2005. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Rousu, S., Holma, T. 2003. Lastensuojelupalveluiden hankinta ja tuottaminen. Helsinki: Kuntatalon painatuskeskus.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Simula, H., Petrelius, P. 2002. (toim.) Hynttyyt yhdessä. Pohdintaa päihdeperheiden eheytymisestä. Sininauhaliitto. Hynttyyt yhdessä-perheprojektin julkaisu. Helsinki: Oy Trio-Offset Ab.

Stakes, toimitusneuvosto 2007. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Suomen virallinen tilasto. Päihdetilastollinen vuosikirja 2007. Alkoholi ja huumeet. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Stakes, toimitusneuvosto 2007. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus ja kehittämiskeskus. Suomen virallinen tilasto. Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastollinen vuosikirja 2007. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Säävälä, H., Pohjoisvirta, R., Keinänen, E. ja Salonen, S. (toim.) Oulun ensi- ja turvakoti ry 2006. Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulu: Kalevaprint Oy.

Tahkokallio, K. 2003. Mitä tehdä levottomille lapsille. Helsinki: Werner Söderström Oy.

Tilastokeskus ja kirjoittajat 2007. Suomalainen lapsi 2007. Helsinki: Edita Prima Oy.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2002, 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus.

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

JULKAISEMATTOMAT

Aatsinki, A., Kemppi, A. 2009. Ammatillinen perhekoti ja Yrittäjäyys. Hyvinkää: Hoitotyön koulutusohjelma. Viitattu 13.3.2010.
<https://publications.theseus.fi/handle/10024/3493>

Ammatillisten perhekotien liitto ry. Viitattu 8.11.2009.

<http://www.apkl.fi/>.

Lastensuojelulaki 2007/417. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 8.11.2009.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 8.11.2009.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>.

Sosiaalihuoltolaki 1982/710. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 8.11.2009.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>.

Länsi-Suomen lääninhallituksen ohjeet ammatillisen perhekodin toiminnan suunnitteluun ja toimiluvan hakumenettelyyn. Viitattu 30.8.2009.

[http://www.laaninhallitus.fi/lh/lansi/sto/home.nsf/files/3743F71603242BDCC225721A003B9CCC/\\$file/opastusta%20perhekodin%20perustamiseen.pdf](http://www.laaninhallitus.fi/lh/lansi/sto/home.nsf/files/3743F71603242BDCC225721A003B9CCC/$file/opastusta%20perhekodin%20perustamiseen.pdf).

Oulun lääninhallitus. Viitattu 10.2.2009.

<http://www.laaninhallitus.fi/lh/oulu/bulletin.nsf/416785bd6940e524c2256ad80034b7a2/a15cd4d235248540c225711500233c1c?OpenDocument>.

Oulun kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan toimintakertomus vuodelle 2007. Viitattu 5.9.2009.

(http://www.ouka.fi/sote/hallinto/Tilinpaatoskirja_tilaja07.pdf)

Lastensuojelulain toimeenpanoon valmistautuminen. Perhehoitajalaki. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 8.11.2009.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920312>.

Perhehoitajalaki 1992/312. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 30.8.2009.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920312>.

Perhehoitoliitto ry. Viitattu 8.11.2009.

http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/index_perhehoito.htm.

Perhehoitoliitto ry. Viitattu 13.5.2009.

<http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/usein-kysyttya>.

Perhehoitoliitto ry. Viitattu 13.5.2009.

<http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/suomessa/3.htm>

Sosiaalityö Kuusikon kunnissa. 2003. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja. Viitattu 8.11.2009.

http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_FILES/SOST2003.pdf.

Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2008. Stakes. Viitattu 27.1.2009.

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojeluteksti.htm>.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 30.8.2009.

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>

LIITTEET

LIITE 1

LÄNSI-SUOMEN LÄÄNINHALLITUKSEN OHJEET AMMATILLISEN PERHEKODIN TOIMINNAN SUUNNITTELUUN JA TOIMILUVAN HAKUMENETTELYYN

Ammatillisen perhekodin perustamista ja toimintaa säädellään seuraavilla laeilla, joiden sisällön tunteminen ammatillisen perhekotitoiminnan edellytys.

- Lastensuojelulaki 686/1983, muutos 583/29.6.2006
- Lastensuojeluasetus 1010/1983
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982
- Perhehoitajalaki 312/1992
- Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta 603/1996
- Asetus yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta 1208/1996
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999
- Työterveyshuoltolaki 1383/2001
- Työturvallisuuslaki 738/2002
- Työaikalaki 605/1996
- Henkilötietolaki 523 /1999

(Länsi-Suomen lääninhallitus, 2009.)

LIITE 2

TEEMAHAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Onko tarvetta uusille lyhytkestoista hoitoa tarjoaville ammatillisille perhekodeille?

a) Jos on, niin millaisille lyhytkestoisen ammatillisen perhehoidon yksiköille on tarvetta?

b) Millaisille lyhytkestoisille sijoituksille ammatillisiin perhekoteihin on tarvetta?

2. Millaiset lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavat seikat ovat taustalla ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuilla lapsilla?

3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin:

a) avohuollon tukitoimena?

b) huostaanottotilanteessa?

4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat:

a) avohuollon tukitoimitilanteissa?

b) huostaanotto tilanteissa?

c) lyhytkestoisessa ammatillisessa perhehoidossa?

5. Mitä muuta haluatte sanoa?

LIITE 3. Tutkimustulokset.

Taulukko 2.

1. Haastateltava	2. Haastateltava	3. Haastateltava
1. Onko tarvetta uusille lyhytkestoista hoitoa tarjoaville ammatillisille perhekodeille? a) Jos on, niin millaisille lyhytkestoisen ammatillisen perhehoidon yksiköille on tarvetta?	1. Onko tarvetta uusille lyhytkestoista hoitoa tarjoaville ammatillisille perhekodeille? a) Jos on, niin millaisille lyhytkestoisen ammatillisen perhehoidon yksiköille on tarvetta?	1. Onko tarvetta uusille lyhytkestoista hoitoa tarjoaville ammatillisille perhekodeille? a) Jos on, niin millaisille lyhytkestoisen ammatillisen perhehoidon yksiköille on tarvetta?
1.a) Kyllä on tarve, muutamalle uudelle. Perhehoidon tarve.	1.a) Laadukkaana ja lyhytkestoisen perhehoidon tarve on ilmeinen alle 12-vuotiaille (tarvekartoituksen ajaksi).	1.a) Lyhytkestoisille sijoituksille on tarve, osa paikoista pitkäkestoiseen sijoitukseen.
1.b) Millaisille lyhytkestoisille sijoituksille ammatillisiin perhekoteihin on tarvetta?	1.b) Millaisille lyhytkestoisille sijoituksille ammatillisiin perhekoteihin on tarvetta?	1.b) Millaisille lyhytkestoisille sijoituksille ammatillisiin perhekoteihin on tarvetta?
1.b) Lyhytkestoisen hoidon tarve arvioinneille.	1.b) Ei ole tarvetta lyhytkestoiselle hoidolle.	1.b) Lyhytkestoisen hoidon tarve nuoren / lapsen arviointiin tai perhekuntoutus. Profiloituminen.
2. Millaiset lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavat seikat ovat taustalla ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuilla lapsilla?	2. Millaiset lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavat seikat ovat taustalla ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuilla lapsilla?	2. Millaiset lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavat seikat ovat taustalla ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuilla lapsilla?
2. Lasten haastava käytös ja hoidon puutteet ovat taustalla.	2. Nuorilla on rankat taustat ja vanhemmillä vaikeita ongelmia.	2. Nuorten tai vanhempien vaikeat elämän tilanteet ovat taustalla.
3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: b) huostaanottotilanteessa?	3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: b) huostaanottotilanteessa?	3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: b) huostaanotto-tilanteessa?
3.b) Kun sijoitus on pitkäaikainen. Alle 12 v. niin sijaishoito: perhehoito / ammatillinen perhekoti.	3.b) Huostaanotto kun on akuutti, vaikea perhetilanne.	3.b) Huostaanotto: lapsi / nuori tarve sijoitukselle.
4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: a) avohuollon tukitoimitilanteissa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: a) avohuollon tukitoimitilanteissa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: a) avohuollon tukitoimitilanteissa?
4.a) Perheille omat palvelut ja terapiat lapsille.	4.a) Perhekotivanhemmille koulutusta ja tukea.	4.a) Perhekodin perhetyö kotiin, vanhempien ja lasten "kasvatus".
4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: b) huostaanotto tilanteissa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: b) huostaanotto tilanteissa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: b) huostaanotto tilanteissa?
4.b) Harraste-, virkistys- ja lomatoimintaa.	4.b) Lapset tarvitsevat terveydenhuollon erilaisia palveluita.	4.b) Työelämän kokemusta nuorille, jotta kiinnittyvät työelämään.
4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: c) lyhytkestoisessa ammatillisessa perhehoidossa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: c) lyhytkestoisessa ammatillisessa perhehoidossa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: c) lyhytkestoisessa ammatillisessa perhehoidossa?
4.c) Sijoitustapa ei vaikuta lapsen tarpeisiin.	4.c) Lyhytkestoinen sijoitus: perhetilanteen kartoitus.	
5. Mitä muuta haluatte sanoa?	5. Mitä muuta haluatte sanoa?	5. Mitä muuta haluatte sanoa?
5. Ammatilliset perhekodit tekevät hyvää työtä. Perhekuntoutusyksiköt ovat tarpeellisia, niitä on noin 4 Oulun seudulla.	5. Lyhytkestoinen perhehoito korostuu, lyhytkestoisia sijoituksia suositaan.	5. Perhekoteja tarvitaan, ei paljon. Tarve erikoistumiselle.

LIITE 4. Tutkimustulokset.

Taulukko 3.

4. Haastateltava	5. Haastateltava	6. Haastateltava
1. Onko tarvetta uusille lyhytkestoista hoitoa tarjoaville ammatillisille perhekodeille? a) Jos on, niin millaisille lyhytkestoisen ammatillisen perhehoidon yksiköille on tarvetta?	1. Onko tarvetta uusille lyhytkestoista hoitoa tarjoaville ammatillisille perhekodeille? a) Jos on, niin millaisille lyhytkestoisen ammatillisen perhehoidon yksiköille on tarvetta?	1. Onko tarvetta uusille lyhytkestoista hoitoa tarjoaville ammatillisille perhekodeille? a) Jos on, niin millaisille lyhytkestoisen ammatillisen perhehoidon yksiköille on tarvetta?
1.a) Perhekotien tarve on alle 12 -vuotiaalle.	1.a) Tarve perhekodeille, joihin sijoitetaan alle 12-vuotiaita. Aina on puute tukiperheistä.	1.a) Tarve ammatillisille perhekodeille, joita on alueella 2 lyhytaikaisille sijoituksille. Muutaman ammatillisen perhekodin tarve on.
1.b) Millaisille lyhyt-kestoisille sijoituksille ammatillisiin perhekoteihin on tarvetta?	1.b) Millaisille lyhytkestoisille sijoituksille ammatillisiin perhekoteihin on tarvetta?	1.b) Millaisille lyhytkestoisille sijoituksille ammatillisiin perhekoteihin on tarvetta?
	1.b) Lyhytkestoisia sijoituksia perhetilannetta rauhoittamaan ja tukiperhetoimintaa korvaamaan.	1.b) Tarve lyhytkestoisille kriisisijoituksille sosiaalipäivystyksellä ja avohuollossa.
2. Millaiset lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavat seikat ovat taustalla ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuilla lapsilla?	2. Millaiset lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavat seikat ovat taustalla ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuilla lapsilla?	2. Millaiset lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavat seikat ovat taustalla ammatillisiin perhekoteihin sijoitetuilla lapsilla?
2. Vanhempien ja/tai nuorten päihteiden käyttö tai mielenterveyden järkkäminen.	2. Vanhemmillä päihteiden käyttöä ja/tai väkivaltaisuutta / mielenterveysongelmia. Nuorilla on sosiaalisia ongelmia, vahingollista toimintaa ja päihteiden käyttöä.	2. Nuorilla päihde-/mielenterveys-ongelmat, kouluvaikeudet, haastava käytös, syrjäytyminen ja epäsosiaalisuus. Alle 12-vuotiaiden terveen kasvun ja kehityksen turvaaminen on tärkeä lastensuojelun tehtävä.
3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: a) avohuollon tuki-toimena?	3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: a) avohuollon tuki-toimena?	3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: a) avohuollon tuki-toimena?
3.a) Avohuollon tukitoimia kouluvaikeuksiin, alkoholin käyttöön.	3.a) Avohuollon tukitoimet yhteisestä sopimuksesta ns. rauhoittumisjaksot.	3.a) Avohuollon tukitoimena lyhytaikaiseen hoitoon.
3. Millaisissa perhe-tilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: b) huostaanottotilanteessa?	3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: b) huostaanotto-tilanteessa?	3. Millaisissa perhetilanteissa pitäisi tehdä sijoitus ammatilliseen perhekotiin: b) huostaanotto-tilanteessa?
	3.b) Avohuollon tukitoimilla on helpompi aloittaa sijoittaminen, kuin huostaan otolla vaikka sama asia, on kysymys sijoittamisesta.	3.b) Huostaanotetuille sijoitus ammatilliseen perhekotiin.
4. Millaisia muita palveluja ammatilliseen perhekotiin sijoitetut lapset tarvitsevat: a) avoh. tukitoimitilanteissa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: a) avohuollon tukitoimitilanteissa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: a) avohuollon tukitoimitilanteissa?
4.a) Tarve perhekuntoutuspaikoille + nopea saatavuus.	4.a) Avohuollon tukitoimiin kuuluu perhetyö. Päihteitä käyttäville nuorille ja / tai vanhemmille olisi tärkeää perhearviointien tekeminen.	4.a) Ammatillinen perhekoti erikoistuisi. Avohuollon tukitoimena olisi tarpeen perhekuntoutus.

4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: b) huostaanotto tilanteissa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: b) huostaanotto tilanteissa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: b) huostaanotto tilanteissa?
	4.b) Huostaanottoon kuuluu perhetyö. Toimivaa päihdehuoltoa pitäisi kehittää lastensuojelutyön rinnalle.	4.b) Huostaanottoja ehkäisi perhekuntoutus Huostaanoton jälkeen eriytyneet palvelut: päihde- ja / tai mt. asiakkaille oma perhekuntoutus.
4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: c) lyhytkestoisessa ammatillisessa perhehoidossa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: c) lyhytkestoisessa ammatillisessa perhehoidossa?	4. Millaisia muita palveluja ammatillisiin perhekoteihin sijoitetut lapset tarvitsevat: c) lyhytkestoisessa ammatillisessa perhehoidossa?
	4.c) Lastensuojelun tehtävä on opettaa kasvatustaitoja vanhemmille.	
5. Mitä muuta haluatte sanoa?	5. Mitä muuta haluatte sanoa?	5. Mitä muuta haluatte sanoa?
5. Ammatillisia perhekoteja ei ole liikaa. Sijoitustilanteissa on usein puute vapaista perhekotipaikoista.		5. Ammatilliset perheet ja perhehoito strategiassa 1. sijoitusmuotoina, on tullut parhaat tulokset. Laitoksiin ei saisi sijoittaa lapsia. Tarve ja tilaus on juuri nyt ammatillisille perhekoteille.